

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філологічний факультет

АЛЛА КРАВЧУК

**Читаємо польською,
або
Практична фонетика
польської мови**

Львів
Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка
2005

ББК Ш141.53-1
К-78
УДК 811.162.1'34

Рецензент

Євгенія Чирва, ст. викладач кафедри польської філології

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Протокол № 12 від 10 червня 2004 року*

Кравчук А.М.

К-78

Читаємо польською, або Практична фонетика польської мови: Посібник.— Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005.— 90 с.

У посібнику викладено основні правила польської орфоєпії та підбрано відповідні вправи для читання. Посібник призначено для студентів-філологів, а також для широкого кола користувачів, які вивчають польську мову.

ББК Ш141.53-1

© Кравчук А.М., 2005

Вступ

Посібник з практичної фонетики польської мови призначений для всіх, хто бажає навчитися читати по-польськи, оволодівши навиками правильної вимови. Він містить короткі теоретичні відомості про особливості вимови тих звуків, які відсутні в українській мові або же артикуляція яких відрізняється від артикуляції подібних звуків української мови. Посібник розрахований насамперед на україномовного користувача, тому у випадках, де це можливо, фонологічні явища польської мови описуються на тлі української.

У посібнику описано й проілюстровано особливості вимови окремих звуків, явища зміни звуків у мовленнєвому потоці (уподібнення, спрощення), а також проблеми, пов'язані з польським наголосом. Значну увагу приділено правилам вимови слів інімомовного походження і, зокрема, запозичених власних назв.

Теоретичний виклад основних правил польської вимови супроводжується вправами для читання. У деяких випадках подано короткі орфографічні правила, нерозривно пов'язані з вимовою певних звуків або звукосполучень. Порядок викладу матеріалу зумовлений ступенем зростання його складності. Вправи дібрано таким чином, що в них представлені тільки ті фонетичні явища, які вже були описані вище. Матеріал вправ у формі речень взято переважно з ілюстративно-цитатної частини „Іншого словника польської мови” за ред. М. Банька (*Inny słownik języka polskiego / Pod red. M. Bańki. Warszawa, 2000*).

При висвітленні питань польської орфоенії враховано найновіші тенденції розвитку мови, а також регіональну диференціацію вимови (т. зв. варшавську та краківсько-познанську). У випадках, коли різні наукові видання неоднаково подають варіанти вимови, за остаточне джерело взято „Новий словник нормативної польської мови” за ред. А. Марковського (*Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Pod red. A. Markowskiego. Warszawa, 1999*).

Заключну частину посібника складено з оригінальних текстів польських авторів, переважно поезії. Ці тексти дають змогу шліфувати вимову певних складних для українського читача звуків уже після опрацювання основної частини.

З огляду на призначення посібника для широкого кола користувачів, у ньому зведено до мінімуму вживання спеціальної термінології.

Графічна система польської мови.

Польський алфавіт

Літера	Назва літери	Вимова відповідного звуку (умовно передано українськими знаками)
A a	„a”	[a]
Ą	„o nosowe”	[o(н)], o з носовим резонансом
B b	„be”	[б]
C c	„ce”	[ц]
Ć ć	„cie”	[ч’]
D d	„de”	[д]
E e	„e”	[e]
Ę	„e nosowe”	[e(н)], e з носовим резонансом
F f	„ef”	[ф]
G g	„gie”	[г]
H h	„ha”	[х]
I i	„i”	[і]
J j	„jot”	[й]
K k	„ka”	[к]
L l	„el”	[л’]
Ł ł	„eł”	[ў]
M m	„em”	[м]
N n	„en”	[н]
Ń ń	„eń”	[н’]
O o	„o”	[o]
Ó ó	„o kreskowane”	[у]
P p	„pe”	[п]
R r	„er”	[р]
S s	„es”	[с]
Ś ś	„es”	[ш’]
T t	„te”	[т]
U u	„u”	[у]
W w	„wu”	[в]
Y y	„y”	[и]
Z z	„zet”	[з]
Ż ż	„ziet”	[ж’]
Ź ź	„żet”	[ж]

Для передачі звуків польської мови, крім літер, що входять до алфавіту, використовуються ще двознаки (диграфи). Вони позначають ряд приголосних звуків польської мови: (див.: Таблиця, с. 5).

Знак	Вимова (умовно передано українськими знаками)
ch	[x]
cz	[ч]
sz	[ш]
rz	[ж] [ш] у сполученнях krz, trz, prz, chrz
dz	[дз]
dź	[дж']
dż	[дж]

Наголос у переважній більшості слів польської мови падає на другий з кінця, тобто передостанній, склад. У деяких словах, переважно іншомовних, та в граматичних формах наголос падає на третій або четвертий з кінця склад (детально про це див. с. 41-50).

У польській мові, на відміну від української, **голосні** в ненаголошених складах **не редукуються** (якісно не змінюються), а вимовляються чітко.

Голосні а, у, е.

Приголосні p, b, d, t, s, z, sz, ź, c, dz, dź, f, w, k, g, h (ch), m, n, r

Голосні [a], [u], [e] вимовляються подібно до відповідних наголошених звуків української мови.

Приголосні [p], [b], [d], [t], [s], [z], [sz], [ź], [c], [f], [w], [k], [m], [n], [r] вимовляються так само, як відповідні звуки української мови.

Польський звук [g] вимовляється як український [r].

Польські [h] та [ch] в літературній польській мові вимовляються однаково, як український [x].

Польські [dź] та [dz] вимовляються як відповідні українські [дж] та [дз].

- Ma, na, zna, kawa, kasa, mapa, wada, trawa, żaba, trasa, praca, nasza, prawda, mak, nam, pan, pas, sam, tak, tam, żart, gmach, Adam, dzban.
- Tu, ku, buk, kup, but, bunt, duch, bruk, kruk, zupa, uwaga.

Звук [u] позначається на письмі двома буквами – *u* та *ó*. Польській літері *u* у відповідних (споріднених) українських або російських словах найчастіше відповідає літера *у*, наприклад: *usta, suma, druk*, а польській *ó* – літери *o, e, i*, наприклад: *góra, skóra, szósty*.

Однак ця закономірність справджується не завжди, наприклад: *sum, nuta, furka* та ін. Крім того, багато слів не мають відповідників у східнослов'янських мовах, і їх написання необхідно запам'ятати або перевіряти за словником.

3. Chór, córka, próba, móc, różna, wróżba, różga, krótka, próżna.
4. Te, ten, sen, ser, nerw, krem, dżem, mech, metr, eter, efekt.
5. Meta, mewa, cena, era, etap, Ewa, ekran, gazeta, apteka, muzeum, student, studentka, ekspres, charakter.
6. Ta era, stara apteka, w aptece, tu Adam, tam Ewa, ten ekran, stare muzeum.
7. Student Adam ma brata. Brat ma psa. Marta ma krem. Ta studentka zna stare muzeum. Ewa ma charakter.

Голосні о, у, і

Польський звук [o] вимовляється інакше, ніж український наголошений [o]. На відміну від українського [o], що наближається у вимові до [y] (особливо це відчутно в позиції перед наступним наголошеним [y], як наприклад, у слові *кожух*), польський [o] наближається до [a]. Щоб навчитися його вимовляти, можна почати артикулювати [a], й поступово видовжити губами у вертикальному напрямі отвір ротової порожнини.

1. No, co, do, po, to, kto, dno, on, ono, oko, okno, oto, owoc, kot, kok, koc, bok, rok, tom, dom, tor, krok, smok, tron, port, porno, pornos, dobro, wzrost, proso, prosto, drogo, wrogo, Krosno, prorok, kompot, obok, ogon, okop, osobno, ostro, pompon, pokos, kosmos.

Kto – kogo, do kogo, po kogo.
Co? Co to? Kto to? Po co? Po co to? No to co? Kto to i do kogo?
To on. To ono. To okno. Kto to – kot? Oto smok!

2. [a] - [o]

Ta – to, da – do, tak – tok, nas – nos, tam – tom, dam – dom, tran – tron, wada – woda, kara – kora, wanna – wonna, prosta – prosto, okna – okno, dobra – dobro.

[o] - [u]

To – tu, sto – stu, bok – buk, trop – trup, korek – kurek.

[a] - [o] - [u]

Ta – to – tu, bak – bok – buk, bat – bot – but, trap – trop – trup, kara – kora – kura.

3. Droga, foka, choroba, nagroda, torba, koper, koperta, korpus, kozuch, kropka, krowa, poduszka, umowa, ukochana, zarobek, zboże, prowokator; prokurator, dobranoc, w domu, na opak, po prostu, po trochu.

4. Oda, obraza, ocena, obrót, opór, odmowa, obrona, ochrona, ochota, odbudowa, ocet, ogonek, oferta, oferma, okres, okruch, opora, oprawa, osoba, osoka, oszust, ozdoba, opatrunek.

5. Pismo, sucho, pisemko, krótko, podwórko, zarówno.

6. Kot ma ogon. To ogon kota. To dom, a to podwórko. To okno domu. To ono pod oknem? To droga do domu. W domu mam kozuch. To dobre zboże. To dobra krowa. Co to za owoc? To po prostu oszust! Chcesz kompotu owocowego?

Дещо різняться вимовою польський [y] та український [и].
Польський звук наближається в артикуляції до [e].

7. Wy, my, ty, myty, szyty, syty, chytry, chyży, ryby.

8. Muchy, dachy, ruchy, suchy, mamy, znamy, ramy, który, chaty, fakty, wady, chudy, cudzy, mapy, psy, wredny, brudny, chmurny,

bezbarny, brunatny, ukryty, pyskaty, budynek, chryzantema, cytryna, pycha.

9. Syn, dym, dysk, kryzys, cyrk, rytm, cyprys.

10. [e] - [y]

Stare – stary, suche – suchy, rude – rudy, myte – myty, sen – syn, bet – byt, krem – Krym, stek – styk, step – styp (stypa).

11. [o], [y]

Grochowy, ogrody, ogony, dotykowy, ogromny, pokorny, osobowy, wodny, podwodny, porodowy, poporodowy, opodatowany, dotyk, pyton, pobyt, popyt.

Dobry – dobrego, owocowy – owocowego, ozdobny – ozdobnego, kosztowny – kosztownego, gotowy – gotowego, gotowany – gotowanego.

12. Cudowny, cukrowy, zbudowany, krytykowany, centymetrowy, gumowy, narodowy, hurtowy, haftowany, cynamon, okruchy.

Opony samochodowe. Wzrost popytu. Powrót do domu. Pokonamy naszego wroga. To dobry sok owocowy. Obok naszego domu mamy ogromny nowo zbudowany dom.

При артикуляції голосного [i] необхідно широко розтягувати губи по горизонталі; отвір, що при цьому утворюється, має бути дуже вузьким.

13. Im, ich, izba, iskra, impreza, indyk, Iza, Irena, Iwona.

Перед [i] приголосні вимовляються пом'якшено.

14. Mit, aksamit, chemik, minuta, kipi, kupi, kapitan, robi, wabi, widok, dewiza, Jadwiga, drugi, gips, nogi, bity, kino, taki, rokitnik, firanki, figura, Fin, Hiszpan, hipnoza, Chiny.

15. [e] - [y] - [i]

Bet – byt – bit, grube – gruby – grubi, brudne – brudny – brudni,
gotowe – gotowy – gotowi.

М'якість приголосних перед голосними, крім [y], позначається буквою *i*, яка не читається і служить лише знаком для пом'якшення приголосних, наприклад: *bukiet, ogier, kiermasz*. Після приголосних [b], [p], [w], [m], [f] перед голосними буква *i*, крім пом'якшення, може виконувати функцію ледь відчутної йотації.

16. Miasto, skrobia, piana, wiara, ofiara, opowiadam; miodowy, biodro,
piosenka, wiosna; pióro, wiór, biuro, biust; mierny, wierny, biedny,
pies, papier, rozumie.

17. Bada – biada, wara – wiara, pana – piana, pasek – piasek, marka –
miarka, mech – miech, zdrowe – zdrowie, wór – wiór.

У позиції після голосного *i* вимовляється з легкою йотацією. Хоча при вимові таких слів чути звук [j], літера *j* перед *i* не пишеться.

18. Kraina, Ukraina, Aida, prozaik, rozmaity, deizm, panteizm, ruina,
kazuista, szyita, szyi, choinka, boisko, pokoik, egoizm, stoik,
paranoik, moi, stoi, kroi.

Звук j

Звук [j] вимовляється подібно до українського [й].

У польській мові немає букв, що позначають йотовані звуки, і для позначення йотації перед голосними використовується буква *j*.

1. Ja, jak, jacht, jama, jamnik, jaki, jasny, jest, jestem, jeden, jedenasty,
jedyny, jeź, jego, jod, jodyna, jutro.

2. Moje, moja, krajowy, pojemnik, pojemny, pojedynek, skojarzenie, rysuje, żyje, pije, myje, pracujemy, kupujemy, pijak, pijany, ryjek, syjonizm.
3. Maj, mój, zdrój, kraj, szyj, myj, pracuj, pij, kupuj, graj.
4. Zamojski, brytyjski, wiejski, rajski, majski, Wajda, bajka, szajba, szachrajka.

У позиції після приголосних *j* пишемо лише тоді, коли ці приголосні позначені буквами *s*, *z*, *s* (переважно в словах іншомовного походження, наприклад: *pacjent*, *promocja*, *komisja*, *gimnazjum*) або коли приголосний належить до префікса, наприклад: *objazd*, *odjazd*, *wjazd*, *zjazd*, *ponadjednoelementowy*. В інших випадках функцію йотації в запозичених словах виконує буква *i*, наприклад: *radio*, *teoria*, *geografia*, *armia*, *studia*, *studiuje*.

5. Raca – racja, misa – misja, wiza – wizja, taca – stacja, rafa – rafia [fja].
6. Miasto – astronomia [mja], wiadro – rewia [wja], (on) kopie – (te) kopie [pje], (on) utopi – (tej) utopii [pji], tobie – (te) fobie [bje].
7. Terapia – terapii, fobia – fobii, arytmia – arytmii, anemia – anemii, akademia – akademii, fotografia – fotografii, apatia – apatii, sugestia – sugestii, dynastia – dynastii, gwardia – gwardii, komedia – komedii, tragedia – tragedii, Burgundia – Burgundii, hierarchia – hierarchii, monarchia – monarchii, aria – arii, Maria – Marii, biżuteria – biżuterii, Syberia – Syberii, agencja – agencji, stacja – stacji, komisja – komisji, Rosja – Rosji, Azja – Azji, rewizja – rewizji, Francja – Francji, Turcja – Turcji, promocja – promocji.
8. Moja – moi, szyja – szyi, Maryja – Maryi, tuja – tui, boja – boi, zgraja – zgrai.

Дифтонги au, eu

Дифтонги вимовляються як поєднання двох голосних в одному складі. Дифтонги виступають тільки в запозичених словах.

1. Auto, autobus, automat, autonomia, autor, autorka, autorski, automatyzacja, audycja, audytorium, aura, August, fauna, hydraulik, pauza, kaukaski, Maurycy.
2. Europa, Europejka, europejski, eukaliptus, euforia, Eugeniusz, eutanazja, neuroza, feudalizm.
3. Austria to kraj Europy. Maurycy ma znajomego Eugeniusza. Czyje to auto? – To moje auto. August zna autora. Neuroza i anemia to choroby.

Сполучення *au, eu* не є дифтонгами, якщо голосні [a] та [u] або [e] та [u] входять до різних морфем, наприклад: *na/uka, lice/um, Orfe/usz*.

Збіг голосних та приголосних

При збігові голосних звуків краще намагатися їх вимовляти, плавно переходячи від одного до другого (хоча можлива й вимова роздільна, типу *Gwine-a*). Якщо це однакові голосні, вони переважно вимовляються як один звук, але вдвічі довший (слід, однак, пам'ятати, що це два окремі склади), хоча й у цьому випадку допускається вимова роздільна, наприклад *fe-eria*.

1. Aaron, Izaak, feeria, (te) idee, indywiduum, kontynuuje.
2. Teatr, maestro, kakao, idea, kreacja, Korea, Gwinea, Nicea, Nikaragua, Romeo, teoria, oaza, toast, Noe, poeta, duet, statuetka, wirtuoz, wytatuowany, aeronauta.

При збігові приголосних вимовляються два підряд звуки (хоча можлива й вимова довгого приголосного).

3. Rany – ranny, wina – winna, (tego) pana – panna, (tej) ochrony – ochronny.
Oda – odda, buda – Budda, leki – lekki, masa – pizza (pi[cc]a).

Звуки І, І (І')

Звук [ɨ] нагадує український нескладовий [ʏ]: *писає* [писаʏ], *Київ* [кийіʏ], *правда* [праʏда]. У польській мові дещо подібним за якістю є другий елемент дифтонгів *ai*, *ei* (*auto*, *Europa*). Лише в мові старшого покоління поляків (особливо акторів) або ж на східних рубежах польського мовного простору можна почути вимову звука [ɨ], подібну до вимови українського [л].

При вимові сучасного польського [ɨ] губи потрібно витягнути вперед, як при вимові [u], при цьому язик не рухається й не доторкається до верхніх зубів. Почати вчитися вимовляти [ɨ] можна від швидкого поєднання короткого [u] з голосними, наприклад: [ua], [uo], [uy].

1. Ła, ło, łe, ły, łu; ała, ało, ałe, ały, ału; oła, oło, ołe, oły, ołu; eła, eło, ełe, eły, ełu; yła, yło, yłe, yły, yłu; ıla, ilo, ile, iły, iłu; uła, uło, ułe, uły, ułu; ał, oł, eł, ył, ił, uł.
2. Łapa, łata, łan, ładny, łagodny, łakomy, łasy, łaska, łajdak;
łozą, łoże, łono, łopata, łodyga, łobuzy, Łotysz;
łebek, łeppek, łepetyna, łepski;
łyk, (on) łyka, łyda (zgr. od łydka), łycha (zgr. od łyżka), łysy, łyżwy;
łuk, łuna, łuska, łój, łupina, łupieski, łut.
3. Mała, mały, miała, miały, miły, myła, myły, żyła, żyły, biła, biły, była, były, cała, cały, poła, goła, goły, doły;
masło, słoma, złoto, żłobek, zapłata, żarłok, berło, chłodny, zły, tło, tłok, szkło, płot, cło, chłop, błoto, Płock;

- Bałyk, giełda, kołtun, (te) ołtarze, pałka, piłka, żołdak;
 był, mył, pił, szył, grał, brał, stał, żył, tkał, szał, tył, matoł, Michał,
 zrobil, rozbił, topił;
 lza, lżawy, lżawo, lżotok, lżkanie;
 biegl, kradł, ukradł, zmarł, darł, tarł, szedł, wiódł, niósł;¹
 tłum, tłumnie, tłumny, kłuty, kółko, sułtan, pól, dół, stół, słuch,
 ołówek, tłusty, tłuc, tłukł, ułamek, ułożony, ułomny.
4. Łyżwy, woła, główny, pływa, wał, ława, łaskawy, wył, wół, Wisła,
 wałek, włos, włosy, własny, włamanie, Włoch, Włochy, włochaty,
 włókno, wykłada, wydłubywała, Władysława, wywołuje, wywoływał,
wywoływały, ołówek.
5. Pewny – pełny, pewna – pełna, pewne – pełne, pewno – pełno;
 piwo – piło, piwa – piła, piwem – piłem;
 prawy – prały, prawa – prała, w prawo – prało, prawem – prałem;
 brawo – brało, brawa – brała, brawem – brałem;
 stawy – stały, stawem – stałem;
 Orawa – orała, Orawy – orały;
 zmywa – zmyła, ukrywa – ukryła, pokrywa – pokryła, sława – słała,
 kiwa – kiła, wyszła – łyżwa, wódka – łódka (wól[t]ka – ló[t]ka).
6. Woły – łowy, połowa – powoła;
 wysłała – Wisława, szyło – krzywo, kryły – krzywy, pokryła –
 pokrzywa, słała – zwała, stała – stawał;
 wysokie wały, nie było ławy; były brawa, widły brała; nie miał
 prawa, nie miała prawa, myła i prała.
7. Białe włosy, słomiane włosy, biały płyn, głupie osły, goła łapa, małe
 łobuzy, łasy Michał, łysy Sławek, tył ławy, słaby wpływ.
8. Pływa małe kółko. Mała Łucja woła. Tam był tłum. Łobuzy stłukły
 szkło. Michał pił chłodny płyn. Ta mała ma złote włosy. Paweł mył
 tył ławy. Słupy były białe. Wisława szła w nowych półbutach. Ten

¹ У формах дієслів минулого часу кінцевий [л] після приголосного при швидкому темпі мовлення може не вимовлятися.

Włoch nie mieszka we Włoszech. Łucja słucha wykładu. „Miałem niemały kłopot”, – mówił Paweł Władysławowi. „Nie byłem tam”, – skłamałem. To stół z powyłamywanymi nogami. Chłopiec szedł długo. Michał był obdarzony wspaniałym ([f]spaniałym) słuchem i miłym głosem. Był złoty zmierzch (zmie[sz]ch), pełen błysków (błyskó[f])¹. Serce biło jej w łonie. Łagodny wiatr wiał na złote łany pszenicy. Złapał go i stłukł pałami. Mała małpka spadła ze stołka i stłukła sobie łeb (łe[p]). Małpka Michała gryzła go, kopała, drapała i za kudły łba targała.

Польський звук [l] набагато твердіший від українського [л'] м'якого і м'якший від українського [л] твердого. При його вимові кінчик язика доторкається до піднебіння (альвеол), середня частина язика до піднебіння не доторкається, а злегка прогинається донизу. Щоб навчитися правильно вимовляти [l], можна артикулювати [a] й одночасно, підносячи кінчик язика до піднебіння ([al]), відразу ж його опускати і так повторювати багато разів ([alalalalalal]).

9. Al, ol, ul, el, yl, il; la, lo, lu, le; ala, alo, alu, ale; ola, olo, olu, ole; ula, ulo, ulu, ule; ela, elo, elu, ele; yla, ylo, ylu, yle; ila, ilo, ilu, ile.

10. Lada, lak, las, lata, lato, lawina, lampa, laska, latawiec, ladaco, laik, lampart;
 los, lok, loża, lot, lotnisko, loteria, losowanie, lorneta, lody, lokator, lokaj;
 lec, lek, len, lew, letni, lepiej, lepszy, letnisko, lewy, leniwy, lekarze, legitymacja, legenda, lekcja;
 ludny, ludowy, lufa, luka, luty, luksus, lustro.

11. Ala, Ola, Ela, Ula, Lola, Bolek, kolej, kolor, rola, sala, skala, kolejowy, kolorowy, salonowy, talon, teleks, daleko, kolega, telefon, Helena, Polak, Polacy, filet, filologia, idylla, Izabella;
 bał, ból, biel, cel, cal, dał, gil, gol, hol, mol, Nil, sól, stal, styl, ul, żel, babsztyl, badył, detal, hotel, handel, metal, motyl, rogal;

¹ У польській мові дзвінки приголосні в кінці слова та в позиції перед глухим приголосним оглушуються (детальніше про це див. на с. 33).

lwi, lżej, lniany, lwica, lżejszy, bielszy, halka, kulka, kolce, palma, olszyna, salceson, Polka, Olga, polski, Kielce, meldunek, wielki, film, filtr, formalny, idealny;
chleb, chlor, flet, klej, plon, plusk, tlen, zlew, atlas, blady, bluza, dubler, flaki, klasa, iglasty, kotlet, mleko, nocleg, odlot, slalom, szlafrok, willa, flanela, flora, folklor.

У позиції перед *i* звук [l'] вимовляється м'якше, він близький до українського [л'] м'якого.

12. Lin, lipa, lis, list, lista, litera, litr, linijka, limba, liga, lichy, mali, biali, brali, dali, mieli, tablica, ulica, stolica, Alicja;
lilak, Lublin, latali, lali;
rola – roli, sala – sali, Ola – Oli, Hela – Heli.

У сполученнях “l + i + голосний” буква *i* виконує функцію йотації. У деяких запозичених словах у сполученнях “l + i + голосний” *i* вимовляється не як [j], а як [i], наприклад: *liana*, *klient*.

13. Biblioteka, Natalia, kamelia, folia, lilia, milion, miliard, Walia, metropolia, Biblia.

14. Sala lekcyjna, filolog polski, legenda ludowa, polski folklor, luksusowy lokal, las iglasty, wielka palma, kotlet mielony, owalna landrynka, kolorowa bluza, lniany szlafrok, list dla Uli, willa Stelli, lalka Izabeli, odlot samolotu, lany asfalt, lawina w Alpach, alarm lawinowy, klonowa aleja.

15. Ola lubi kotlety mielone. Jola jest lojalna. Hela uwielbia lato. W jadalni na talerzu leży kromka chleba i sól. Samolot lata nad lotniskiem. Koledzy rozmawiali o pierwszych latach lotów samolotowych. Kupili lekkie mebelki. Spacerowali klonowymi alejkami. Straszny z niego flegmatyk, takie lelum polelum. Każdy jest kowalem swego (s[f]ego) losu. Nic, tylko klekot wozu w koleinach polnej drogi.

16. Dal – dał, stal – stał, zapal – zapął, pola – poła, wola – woła, (tych) pól – pól, wal – wał, (tych) lał – lał, lala – lała, szal – szał, luki – łuki, lany – lany, lata – lata, kulka – kółka, skala – skała, atlas – atlas, Ludka – łódka (Lu[t]ka – łó[t]ka), ludzki – łódzki (lu[c]ki – łó[c]ki), lub (lu[p]) – łup, łan – plan, łatka – klatka, łasa – klasa, łuska – bluzka (blu[s]ka), ład – blat, łeb – chleb, łup – klub, lud – chlód, z dała – zdała;
mały – mali, brały – brali, stały – stali, znały – znali, piły – pili, żyły – żyli.

17. Skala – skała – kawał; kula – kłula, wkuwa ([f]kuwa).

18. Koleżanki Elżbiety lubiły lekcje polskiego. Feliks latał jako pilot. Nad laskiem leniwie latały motyle. Karol to miły chłopiec, tylko straszny latawiec. Mały leniuch leniuchował. Olek jadł chleb z masłem, a jego mały kumpel Bolek wylał mleko z butelki na stół. Olej z lnu ma lekko żółty kolor. Michał spotkał koleżanki z klasy i kupił dla nich po dwie gałki lodów waniliowych. Lucyna zatelefonowała do Władysława i zapytała, ile kosztował bilet na film o Nilu i krokodylach. Rafał uwierzył, że złapał wiatr w żagle i że jego łódka lotem błyskawicy płynie po falach sukcesu do celu. Klimat Polski jest łagodny, ale w zeszłym roku latem było chłodno, lało jak z cebra, była ślota i plucha, lasy i pola stały zapłakane, bo brakowało im blasku złotego słonka. Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego.

Приголосні *ż* (rz), *sz*; *dz*, *dź*, *cz*.

Сполучення *drz*, *szcz*, *żdź*, *dźdź*

Звуки [ż], [sz], [dz], [dź] вимовляються подібно до відповідних українських [ж], [ш], [дз], [дж]. Звук [cz] у польській мові є дуже твердим, при його вимові треба самим кінчиком язика доторкатися до альвеол. Поєднання вищевказаних звуків дає сполучення *szcz*, *żdź*, *dźdź*. Буква *ż* й диграф *rz* означають однаковий звук [ż].

Щоб визначити, як слід позначати на письмі звук [ż], можна зіставити потрібне слово з відповідним або спільнокореневим в

українській чи російській мовах. На місці українського чи російського *r* потрібно писати в польському слові *rz*, а на місці *ж* (зрідка *з* чи *с*) – *ż*, наприклад: *rzeka* – річка, *morze* – море, *żaba* – жаба, *(on) może* – (він) може, *ryż* – рис.

На стикі морфем сполучення *rz* вимовляється окремо “r + z”, наприклад: *mar/znie*, *super/zdrówko*.

1. Żart, żandarm, żebro, żurnal, żel, żółtko, żyrandol, żbik, żłobek, żmija, żwawy, duży, dyżur, plaża, różowy, uważny.
Rzut, Rzym, burza, orzech, pierzyna, brzuch, brzoza, dobrze, grzałka.
2. Szafa, szosa, szminka, Szkot, szlachta, mysz, kasza, Warszawa, szkoła.
3. Dzwon, dzwonek, dzban, bardzo, miedza, rodzaj, urodzaj, cudzy, widzenie, koledzy.
4. [c] - [dz]
Noce – nodże, prace – Pradze, Wacek – wadze.

На стикі префікса й кореня приголосні [d] і [z] вимовляються окремо, наприклад: *od/znaka*, *od/zyskanie*.

Сполучення *dż* вимовляється як один звук, подібно до українського [дж]. Винятком є слово *budget*, яке вимовляється *bu[d/ż]et* або *bu[dź/ż]et*, а також слова, де *d* та *ż* виступають на стикі морфем, наприклад: *odżywka* – o[d/ż]ywka, o[dź/ż]ywka; так само – *podżegacz*, *nieodżatowany*.

5. Dżez, dżezowy, dżyn, dżygit, dżentelmen, dżem, dżokej, dżudo, dżul, dżuma; przyjeżdża, wyjeżdżam, dżdży, dżdżysty, dżdżownica.
6. Czas, Czech, czyj, czy, czyli, lecz, leczy, czysty, czołg, czaszka, czerwiec, człowiek, uczesany, czołowy, czosnek, czternasty, czytelnik, oczy, oczko, oczeret, odczytany, oczywisty, uczynek, uczta, uczestnik, uczony, ubocze, pogranicze, poganiacz, kaczką, zapalniczka, słuchacz, ojczyzna, obojczyk, miauczy, czczyca.

7. [cz] - [dź]

Czemu – dżemu, czyn – джын, czysto – дждзисто, raczy – радży (radża), czczy – дждży.

Після *k, p, t, ch* потрібно писати диграф *rz*, який вимовляється як [sz], тобто сполучення *krz, prz, trz, chrz* вимовляються [ksz], [psz], [tsz], [chsz]. В українських або російських відповідниках на місці польського *rz*, що вимовляється як [sz], виступає *p*, наприклад: *krzyk* – крик, *trzy* – три.

У деяких словах після *k, p, t, ch* пишеться *sz*: *pszono, pszenica, kształt, wykształcenie, pszczola*, адже тут у східнослов'янських відповідниках немає *p*.

Завжди пишеться *sz* після *k, p, t* у формах вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників: *krótki – krótszy, najkrótszy; dobry – lepszy, najlepszy*.

У сполученні *frz*, яке трапляється значно рідше, ніж *krz, prz, trz, chrz*, сполучення *rz* теж вимовляється як [sz] (в українській мові тут теж виступає *p*), наприклад: *cyfra – cyfrze* (cyf[sz]e).

8. Krzak, krzesło, krzywda, krzywy, krzyż, wykrzyknik, przed, naprzód, przebój, przedmiot, przedrostek, przedpokój, przejazd, przekrój, przelot, przymiotnik, chrzan, chrzest.

Сполучення *trz* може вимовлятися щонайменше двома, а іноді й трьома способами. У більшості випадків (переважно в позиції перед голосним) *trz* вимовляється [tsz] або [czsz], наприклад: *trzy* – [tsz]y, [czsz]y. Так само вимовляється *trz* у кінці слова, наприклад: *popatrz* – popa[tsz], popa[czsz] або перед приголосним: *wietrzny* – wie[tsz]ny, wie[czsz]ny.

“Новий словник нормативної польської мови” за редакцією А. Марковського (Варшава, 1999) на першому місці подає варіанти із [tsz], а отже, трактує їх як кращі, ніж варіанти із [czsz].

У деяких словах сполучення *trz*, що міститься перед приголосним, може вимовлятися трояко: [cz], [tsz], [czsz], наприклад: *trzmieł* – [cz]mieł, [tsz]mieł, [czsz]mieł, аналогічно – *trzępień, trzpiot, trzcina*. Для цих слів найкращим є варіант вимови з [cz].

По три варіанти вимови мають також слова *zewnętrzny*, *zewnątrz*, *wnętrznosci*, наприклад: *zewnę[tsz]ny* або ж *zewnę[czsz]ny* чи *zewnę[cz]ny*. Але в цьому випадку на першому місці А. Марковський подає варіант із [tsz].

9. Trzeba, potrzeba, trzask, trzewia, trzewik, trzon, trzykrotny, trzyletni, trzysta, trzynasty, trzechsetny, spostrzec, wyostrzony, trzepaczka, spostrzegawczy.

Подібними до правил вимови *trz* є правила вимови *drz*. Сполучення *drz* може вимовлятися [d/ż] або [dź/ż], наприклад: *drze* – [d/ż]e або [dź/ż]e (так само вимовляються, наприклад, слова *Andrzej*, *drzemie*, *drzewo*, *drzazga*).

У словах *drzwi*, *drzwiczki*, поряд із можливими варіантами вимови [d/ż]wi, [dź/ż]wi, найкращим вважається варіант: [dź]wi.

10. [tsz/czsz] - [cz]

Trzy – czy, trzyj – czyj, otrzyma – oczyma, trzysta – czysta, trzask – czas, popatrz – zobacz, patrzy – paczy, opatrzysz – obaczysz, trzepiesz – czepiasz, strzepiesz – szczepisz, wietrzna – wieczna, rozpatrz – rozpacz.

Trzysta szczygłów, czysta szczotka; trzask drzwi, czas wyczekiwania; popatrz na mnie, zobacz mnie; patrzy na mnie, paczy mój charakter; wietrzna noc, wieczna noc; opatrzysz rany, trzepiesz dywany; czepiasz na kiju, strzep kurz, szczepisz młode drzewka.

No popatrz! Ależ zobacz! Patrz, trzysta czystych trzewików. Czy trzy, czy trzysta trzy? Ach! Jak wiecznie wietrzno w Trzemesznie! Trzeszczały drzewa. Jak niespostrzeżenie mija czas podczas mistrzostw (mistrzost[f]) gry w strzałki. Oto trzepaczka, wytrzep te trzy fotole. Wietrzysz mieszkanie? Otwórz ([otfusz]) drzwi na przestrzał. Trzmiel jest grubszy od pszczoły.

11. Szczyt, szczotka, szczep, deszcz, jeszcze, oczyszczony, szczeniak, szczelny, szczelinowy, szczebel, szczaw, szczypior, szczypta, szczur, szczery, szczodry, szczupły, szczupak, szczoteczka, szczygiel, Lubelszczyzna, płaszcz, ochszczony.

12. Dzban kukurydzy, drodzy koledzy, urodzaj rydźów, gorzki chrzan, przytulny przedpokój, krzywy krzak, trzechsetna rocznica, odcytany człowiek, szczupły człowiek, czas leczy, czarny płaszcz, szczelne drzwi.

13. W przytulnym przedpokoju stoi krzesło. Drzewo już dojrzeło. Na dworze dżdży. Ten dżentelmen nie lubi dżemu. W dżungli było dżdżysto. "Ojczyzna Poliszczyna" to program telewizyjny. Jeszcze bym zjadł tej smacznej zupy szczawiowej. Przeczytałam trzy strony o przymiotnikach i rzeczownikach. Po deszczu zobaczyłem trzy dżdżownice. Tam leży szczotka. – A jeszcze co tam leży? Bydgoszcz i Szczytno to polskie miasta. To były trzy pstre przepiórczyce.

Приголосні **ś, ź, ć, dź, ń**

Приголосні [ś], [ź], [ć], [dź], [ń] називаються середньо-язиковими, оскільки при їх творенні активною є середня частина язика: при вимові [ś], [ź] вона піднімається, але не доторкається до піднебіння, а при вимові [ć], [dź] – спочатку доторкається до піднебіння, а потім відхиляється, щоб пропустити повітря. Звук [ń] артикулюється подібно до українського [н'] м'якого.

1. Koń, broń, woń, słoń, dłoń, doń (do niego), dlań (dla niego).
2. Śnieg, ślub, ślad, ślepy, śmieszny, środa, śruba, śmietana, śniadanie, struś, wieś, tatuś, taśma, uśmiech, leśny, jesteś, jesteście, byłeś, miś, poślizg, coś, oś, łosoś, pośpiech, właśnie, śmigłowiec, Jaś, Zośka, Baśka, pośpieszny, pośrednik, roślina, myśl.
3. Żrebak, żrenica, źródło, źródłany, źle, weź, rzeź, rzeźba, rzeźbiarz, rzeźnik, rzeźwy, mroźny, późno, groźny.
4. Baśń, pieśń, pleśń, kaźń, bojaźń, przyjaźń.
5. Ćma, bić, być, brać, dbać, mieć, myć, pić, latać, łokieć.

6. Iść, jeść, wieść, powieść, kość, miłość.
7. [ś] - [śc]
Wieś – wieść, nieś – nieść, koś – kość.
8. Dźwig, dźwigać, dźwignia, Dźwina, chodź, niedźwiedź, wiedźma, zadźgać, ludźmi.

Польські середньоязикові звуки можуть позначатися, крім вищенаведених букв з рисочкою (з діакритичним знаком), ще й буквами *s, z, c, dz, n*, до яких додається літера *i*, яка не читасться, а лише виконує функцію пом'якшення, наприклад: *ziarno, siano, działo, niebo*. Так середньоязикові позначаються в позиції перед голосним.

Якщо звук [i] творить склад, то він вимовляється як повноцінний звук й одночасно пом'якшує попередній середньоязиковий приголосний, наприклад: *sila, zima, cichy, dziwny, niski*.

Отже, щоб визначити, як позначати м'якість середньоязикових – буквою *i* чи рисочкою, треба зважати на наступний звук: у позиції перед голосним середньоязикові позначаються літерами *s, z, c, dz, n*, після яких пишеться *i*, а в позиції перед приголосним або в кінці слова – буквами з рисочкою – *ś, ź, ć, dź, ń*.

9. Zia: ziarnisty, ziać, Kazia, buzia;
zio: ziomek, poziomka, Józio, jezioro, kozioł;
zie: ziemia, ziemski, ziewać, kozie, zielony;
zió: ziółko, ziółeczko;
zi: kozi, brzezina, guzik, łązi.

Якщо сполучення *zi* є на стику префікса та кореня, його слід вимовляти окремо – “z + i”, наприклад: *z/ilustrowany, z/interpretowany*.

10. Sia: siad, siatka, siarka, Basia, sianokosy;
sio: misio, siostra, siostrzenica, osioł, siodło, Jasio, Stasio;
sie: siew, siebie, siedem, siekiera, sielanka;
sió: siódmy, siódemka, siódmioklasista;
si: siwy, silny, siła, łysi, łąsi, bosy, mysi, kusi, Włosi.
11. Cia: ciastko, ciasny, ciało, kociak, babcia;

cio: cios, ciocia, ciotka, cioteczny, ciotek;
cie: ciemno, ciepło, picie, mycie, kapie;
ciu: ciuchy, ciuciubabka, kciuk;
ci: cis, cicho, nici, berecik, szlachcic, złocisty.

12. Dzia: dziad, dziadek, działka, działacz, dzianina, podział;
dzio: dziobek, dziobowy, dzionek, dziobać;
dzie: dziekan, dzieje, dzielenie, gwoździe;
dziu (dzió): dziupla, dziura, dziurawiec, dziób, dzióbek;
dzi: dzik, dziki, dziczyzna, budzik, podziw, rodzic, urodziny.
13. Nia: niania, pralnia, niańczyć;
nio: Genio, nagniotek, niosło;
nie: nieco, niebieski, zaniedbany, Słowianie;
niu: niunia, niuch, niuans, leniuch;
ni: niski, niby, nikt, nitka, Słowianin.

Необхідно пам'ятати, що в словах іншомовного походження у сполученнях "п + і + голосний" літера *i* пом'якшує попередній звук і вимовляється як [j], наприклад: *Japonia* – [jarońja], а також: *(te) symfonie*, *(tej) ceremonii*, *koniugacja* (але: *ciastkarnia* – *ciastkar[ńa]*, а також *kawiarnia*, *palarnia* – незапозичені слова).

14. [nia] - [ńja]

Mania – mania, dania – Dania, (po) linie – (te) linie, Genius¹ – geniusz.

15. [n] - [ń]

Pan – pań, len – leń, kona – konia, groźne – groźnie, silne – silnie, przyjemne – przyjemnie, biedny – biedni, okrutny – okrutni, modny – modni.

16. [s] - [ś]

Nos – noś, kos – koś, sadź – siać, Serb – sierp, sarka – siarka, sanie – sianie, (mego) syna – sina, syto – sito, włosy – Włosi.

¹ У словах *Genek*, *Genio*, *Genius*, *Genia* *g* вимовляється м'яко – [g'], але у словах *Eugenia*, *Eugeniuz* вимовляється твердий [g].

17. [z] - [ż]
Wozy – wozi, koza – kozia, baza – bazia, Zuza – Zuzia.
18. [c] - [ć]
Cała – ciała, cech – uciech, praca – bracia, (tych) prac – prac, ceń – cień, koce – (o) kocie, palce – palcie, (w) walce – walcie.
19. [dz] - [dź]
Miedza – miedziak, władza – Władzia, wiedza – wiedźma.
20. [ć] - [dź]
Cień – dzień, ciało – działo, ciura – dziura, jecie – jedzie, nucić – nudzić, uciec – udziec, sieci – siedzi, bućnik – budzik, wiecie – wiedzie.
21. [ś] - [ź]
Śle – źle, kosi – kozi, Basia – bazia, siać – ziać, dusi – duzi, siodło – zioło.
22. [sz] - [ś]
Kasza – Kasia, szyła – siła, (tych) koszy – kosi.
23. [ż] - [ź]
Żarna – ziarna, burza – buzia.
24. [cz] - [ć]
Czy – ci, leczy – leci, wołacz – wołać, słuchacz – słuchać, gracz – grać, tkacz – tkać, badacz – badać, stacz – stać, płacz – płać, lecz – leć, bicz – bić, miecz – mieć, Lubicz – lubić, znicz – nić.
25. Karcieć, nareszcie, paznokcie, żerdź, kadzidło, moździerz, lśnić, mścić, pierścień, październik, siedzieć, wisieć, gdzieś, terazniejszy, idziecie, chodziecie, ściana, trzeci, bezpośredniość, sierść, Sienkiewicz, Sicz.
Czekać, cioteczka, ciotczysko, beczeć, czystość, czternaście, czterdzieści, czyścić, ciec, wycieczka, Szczecin, czkać, uczciwy, czcić, czcionka.

26. Być – bić – bicz, mieć – miecz – mecz.
27. Ciasto cioci, ciemna ściana, chciwy kociak, łokieć Maćka, cienkie nicie, wujcio Miecio, kupić ciuchy, tracić cierpliwość.
 Dziwne dziecko, dzika dziupla, dzisiejszy dzień, dziedzina dziennikarza, prawdziwy goździk, urodziny dziadka, kradzież łodzi, siedzieć w przedziale.
 Siny śnieg, siódma sieć, śmieszny ślub, śpiewać pieśń, coś siwego, głośny śmiech, ktoś śmiały.
 Zimna ziemia, ziarna ziół, zielona żrenica, zimowe jezioro, mroźna zima, buzia Kazi, groźny Józio.
28. *Jestem, jesteś, jest* to czas terazniejszy. Czy jesteś dziennikarzem? – Nie, jestem nauczycielem. Czy kupiłeś pierścionek dla siostry? W tym tekście ma być bardzo wyrazista czcionka. Trzeba wypić dziurawiec na czczo. Dziecko krzyczało już trzeci dzień. Trzeba nareszcie spróbować coś poczyścić tym czyścikiem. Czternastego października nasza najmilsza babcia ma urodziny. Sierść siwego kociaka lśni na słońcu. Budzik zbudził mnie za wcześnie. Jeśli pójdiesz na egzamin, to wszyscy musimy trzymać za ciebie kciuki. Czego trzeba strzelcowi do zastrzelenia cietrzewia, który drzemie w dżdżysty dzień na drzewie?

Носові голосні а, є

Носові голосні, що на письмі передаються буквами *a* (о носове) та *e* (е носове), артикуються так: спочатку вимовляється чистий звук [o] або [e] (щоправда, положення язика є дещо нижчим, ніж при вимові [o] та [e]), а потім до нього додається носовий резонанс, тобто повітря виходить через носову порожнину. Щоб навчитися вимовляти ці звуки, можна спробувати проартикулювати *on* та *en* таким чином, щоб язик не доторкнувся до верхніх зубів (для полегшення можна спиратися кінчиком язика на нижні зуби).

1. Kęs, męski, męzny, mięso, potężny, język, kęsek, gęsty, rzęsa, tęsknota, mięsny, często, węszyć, zawężyć, oreż, prężny, sprężyna, pęcherz, kłęska, jęzor, węch.
Są, mają, chodzą, lubią, wąs, wąż, mąż, wąski, zakaśka, brązowy, fafel, wąwóz, gaśka, wąsaty, związek, wiazanka, ukąszenie, wachać, uprząż, wachanie, obwachiwanie, gałązka (gała[s]ka), gałazeczka, chrząszcz, tą aferą, z tą odwagą.
2. Idź śmiało, Felicjo! – Szłam z nieśmiałą Felicją. Jak tu mało wiśni! – Zjadłam małą garść wiśni. Och ty guzdrało! – Z tą guzdrałą mam wielki kłopot. Mówiłam krótko. – Usłyszałam krótką baśń. On kupuje złoto. – Szyłam złotą nicią. Głos jej zabrzmiał obco. – Jestem tu obcą osobą.

Описаним вище способом носові голосні вимовляються лише перед приголосними [f], [w], [s], [z], [sz], [ż], [ch], які називаються щілинними, оскільки при їх вимові повітря проходить крізь щілину в ротовій порожнині. Саме перед щілинними приголосними вдається добитися незмикання кінчика язика з верхніми зубами. Описаним способом вимовляється також *q* в кінці слова. Щодо кінцевої *e*, то тут можлива дwoяка артикуляція: або як чистий звук [e], або як [e̞] з легким носовим резонансом (надмірна назалізація [e̞] в кінці слова звучить трохи штучно).

3. Trochę, imię, ciemnie, ciele, się;
(ja) piszę, robię, chodzę, czyszcze, czuję się;
(ja) widzę kobietę, dziewczynę, książkę, tę ścianę.

При вимові [e̞] та [a̞] перед щілинними [ś] та [ż] до носових додається ледь відчутний звук [j].

4. Często – częściej, gęsty – gęściej, rzęsy – rzęsisty, Szczęsny – szczęście, więzy – więzienie, wąs – wąsik.
5. Geś, zwięzić, siaść, część, częściowo, pięść, mięsień, mięsiwo, szczęściarz, rozwiązle, gałąż, gałęzie, wstrzemięźliwość.

Обидві літери – *a* та *e* – вимовляються як чисті [o] та [e] перед звуками, що позначаються літерами *l* та *ł*, а також у числівниках *piętnaście, dziewiętnaście*.

6. Wziął, wzięła, wzięli, wzięły; dał, dęła, dęli, dęły; zjął, zdjęła, zdjęli, zdjęły; uciał, ucięła, ucięli, ucięły; pragnałem, pragnałeś, pragnał, pragnałam, pragnałeś, pragnała, pragnęli, pragnęły.

Закономірністю артикуляції польських носових є те, що кожен з них може розпадатися на два звуки – голосний і приголосний. Місце артикуляції цього приголосного близьке до місця артикуляції наступного приголосного:

1. Перед губними приголосними [b], [p] та їх м'якими відповідниками [b'], [p'] звуки, позначені буквами *e* та *a*, вимовляються, відповідно, як [em] та [om], наприклад: *dąb* – d[om]b, *dęby* – d[em]by.

2. Перед зубними [d], [t], [dz], [c] звуки, позначені буквами *e* та *a*, вимовляються як [en], [on]: *kąt* – k[on]t, *prędzej* – pr[en]dzej.

3. Перед [cz] звуки, позначені буквами *e* та *a*, теж вимовляються як [en], [on], але при вимові [n] язик доторкається не до самих зубів, а ближче до піднебіння (альвеол), тобто наближається до артикуляції наступного [cz], наприклад: *pączek* – p[on]czek.

4. Перед м'якими [dź], [ć] звуки, позначені буквами *e* та *a*, вимовляються з м'яким [ń], тобто [eń], [oń], наприклад: *będzie* – b[eń]dzie, *pięć* – pi[eń]ć.

5. Перед задньоязиковими [k], [g] звуки, позначені буквами *e* та *a*, вимовляються із задньоязиковим [ŋ], тобто [eŋ], [oŋ], наприклад: *łąka* – ł[oŋ]ka, *posiąg* – po[si]oŋg.

7. Tępy, zęby, następny, wstęp, pepek, przestępca, dębowy, kępa, gęba, sęp, zięba, jarzębina, krępy, głęboki, dostęp, przedsiębiorstwo. Ząb, kąpiel, skąpy, gąbka, krnąbrny, wyrąb.

8. Pięta, piętro, święto, giętki, wędlna, pogawędka, sprzęt, grzęda, chętnie, mędrzec, zamęt, mięta, namiętnie, pamiętnik, wnętrze, uśmiechnięty, przekłęty, kołęda, połędwica, objętość.

Piątek, porządek, początek, stąd, watek, wąpić, wątroba,
dziewiątka, świątynia, pieczątko, mądry, prąd, fladra, ład.

Więcej, pędzel, spędzać, zwierzęcy, chłopięcy, święcony, oszczędzać.

Mosiądz, pieniądz, urządzać, drżący, wierzący, prosząco.

Pęczek, tęcza, męczyć, pajęczyna, ręcznik, podręcznik, jęczmień,
poręcz, miesięczny, dźwięczny, wdzięczność.

Gorączka, łączyć, pajaczek, ramiączko, bołączka.

9. Swędzić, gawędzić, wszędzie, krawędź, łabędź, cięcie, zdjęcie,
przyjęcie, pięcioro.

Dać, przyjąć, wynająć.

10. Pękać, piękny, mordega, węgorz, większość, księga, przysięga,
obcegi, dziękować, ścięgno, szczeka, włóczega, męka, wnęka, ręka,
błękit, kręgosłup, dźwięk, Węgry.

Mąka, kąkol, strąk, pajak, chorągiew, Elbląg, posąg, chrząkać.

11. Lepszy wróbel w ręku, niż gołąb na sęku. Każde pole rodzi kąkole.
Kogo boli, ten stęka. Nie to piękne, co piękne, ale co się komu
podoba. Każda ręka piękna co daje. Kto często przysięga, mało
dotrzymuje. Głupoty straszna potęga: ziemię burzy, piekła sięga (A.
Fredro).

12. Ręka, ręce, ręczyć, rączka;

męka, w mące, męczyć;

mąka, mączka;

pajak, pajaczek, pajęczyna;

księga, książka;

ksiądz, księdza, księża;

kłątwa (kłał[f]a), kłęczeć, wklęsły.

13. Zając jąkała zajęczał, a był to jęk, jak jątrzący wnętrza dźwięk. Czy
już sprzątnięto sprzączki z uprząży zaprzęgu?

14. Gęstym lasem, gęstym wszędy ([f]szędy)

Idą gęsi krętym rzędem.

I gegają gę gę gęgo

Jakże (ja[g]że) pięknie iść gęsiego

Особливості вимови *ń* та *n*

Перед щілинним [s] (а також перед [ż], [sz]) *ń* вимовляється як [j] з носовим резонансом: замість зімкнення язика з піднебінням у ротовій порожнині утворюється щілина, як при вимові [j]; у результаті замість [ń] чути звук [j] з носовим резонансом. Подібний звук виникає при вимові носових *e*, *a* перед щілинними [ż], [ś] (*wież*, *część*).

1. Pański, Krasieński, żeński, fiński, Urbański, rumuński, szczeciński, Gdańsk, koński, po wiedeńsku, tańszy, pańszczyzna, gońże.

Ń перед нещілинними приголосними також вимовляється як звук [j] та носовий приголосний, близький за артикуляцією до наступного приголосного (порівн. вимову носових перед [g], [k] та ін. приголосними).

2. Bańka – ba[jŋ]ka, skończyć – sko[jn]czyć, na gościńcu – na gości[jn]cu, cha[jm]ba.

При швидкому мовленні такі уподібнення можуть відбуватися й на стику слів.

3. Chroń czoło – chro[jn]czoło, przystań barek – przysta[jm]barek, toń głęboka – to[jŋ]głęboka.

У словах іншомовного походження, що містять сполучення голосного з [n], у позиції перед щілинними приголосними [s], [z], [sz], [ż], [f], [w], [ch] звук [n] може втрачати самостійність і перетворюватися на носовий резонанс, тобто в сполученнях голосного з [n] вимовляється лише голосний з носовим резонансом. Правильною є й вимова в таких позиціях передньоязиково-зубного [n]. У деяких

словах саме така вимова домінує: *cenzor* [cenzor], *intensywny* [intensywny].

Коли *n* стоїть перед *f*, *w*, *ch*, кращим є варіант вимови без носового (наприклад, *informacja* [informacja], *kanwa* [kanwa]). Якщо слово закінчується на *-ans*, *-ens*, то кращою, навпаки, є вимова з носовим резонансом (наприклад, *sens*, *dystans*).

З носовим резонансом може вимовлятися *m* перед *f*, *w* (наприклад, *komfort*, *komfortowy*, *tramwaj*). Правильними тут є обидва варіанти вимови – з носовим і без носового.

4. *Konserwacja*, *konstytucja*, *konsulat*, *konsument*, *konserwatorium*, *konwersatorium*, *konspiracja*, *konstelacja*, *konsekwencja*, *konwencja*, *monstrum*, *Konstantynów*, *nonsens*, *konflikt*, *konfekcja*, *konferencja*, *konfederacja*, *konformista*, *nonszalancja*, *komfort*.
5. *Kredens*, *recenzja*, *cenzor*, *benzyna*, *pensja*, *pensjonat*, *pretensja*, *ofensywa*, *kompensować*, *intensywny*, *hortensja*, *sensacja*.
6. *Branża*, *rewanż*, *rewanżować się*, *aranżować*, *oranżada*, *oranżeria*, *tranzyt*, *awans*, *bilans*, *kwadrans*, *romans*, *pasjans*, *niuans*, *dylizans*, *dystans*, *fajans*, *szympans*, *lansować*, *bransoleta*, *szansa amfiteatr*, *kamfora*, *tramwaj*.
7. *Instytucja*, *insekt*, *inspektor*, *instalacja*, *instrukcja*, *inspirować*, *instrument*, *inżynier*, *winszować*, *infantyлизм*, *infekcja*, *informacja*, *inwektywa*.
8. *Czynsz*, *rynsztok*.

Сполучення голосних з [n] та [m] у позиції перед нецілининими приголосними вимовляються в запозичених словах без носового резонансу.

9. *Kompozycja*, *komplement*, *kompensacja*, *kompozytor*, *komputer*, *kompendium*, *komparacja*, *konkurent*, *konkordans*, *koncentracja*, *konceptualizacja*, *kondensator*, *kontekstowy*, *kontynuować*, *indukcja*, *indyferencja*, *intensywny*, *intencja*.

N у позиції після голосного перед приголосним [k], [k'], [g], [g'] може вимовлятися як [ŋ] (тобто місце артикуляції таке ж, як при вимові [g]). Але це стосується лише слів іншомовного походження, в яких у кожній граматичній формі зберігається позиція „п + k (g)”, наприклад: *funkcja, funkcji, funkcję* і т.д.; сполучення *pk, pg* повинно зберігатися, не розриваючись, і в словах, утворених від даного (дериватах), наприклад: *funkcja – funkcjonalny; Anglia – angielski*. Якщо ж слово має хоча б одну граматичну форму або похідну (дериват), в якій між “п + k (g)” з'явиться голосний, у такому випадку *p* вимовляється без носового резонансу як передньоязиково-зубний приголосний, наприклад: *koronka* (бо *koronek*), *cienki* (бо *cieniutki*). Це переважно польські (чи загальнослов'янські) слова або ж такі іншомовні, які давно вже засвоїла польська мова.

Описані варіанти вимови є т. зв. варшавськими і стоять у “Новому словнику нормативної польської мови” на першому місці.

На півдні Польщі і в частині Великопольщі (т. зв. краківсько-познанська вимова) будь-яке слово, яке містить *nk, ng*, безвідносно до того, чи це сполучення зберігається в граматичних формах та дериватах, вимовляється зі звуком [ŋ], наприклад *panienka – panie[ŋk]a* (хоча – *panienek*).

10. *Lingwista, lingwistyczny, lingwistyka, dzungla, kangur, angina, ring, ringowy, inkarnacja, inkrustator, inkubacyjny, inkwizycja, konkubinat, bank, klinkier, punkt, ranga, tango, gong, gang, gangrena, gangster, kongres, Anglik, Angielka, angielski, angielszczyzna, Mongolia, Mongoł, mongolski, Ankara, Kongo, Bangladesz, Bengal, Bangkok, Hongkong, Hongkończyk.*
11. *Panienka (panienek), okienko (okienek), młynkiem (młynek), organki (organy) rynku (rynek).*
12. *Maszynka, dziewczynka, Indianka, szklanka, filiżanka, szynka, golonka.*

13. Instynkt idzie – refleksja wędruje (K. Przerwa-Tetmajer). Każdy konflikt pozostawia po sobie nie dogryzioną kość niezgody (H. Safrin). Oto wybitny wynalazca: skonstruował otwieracz do puszek Pandory (W. Ścisłowski). Aforyzm jest to najniekonsekwentniejsza myśl z najniekonsekwentniejszych myśli (A. Jabłoński). Ciało jest konserwatorem, dusza – wieczną buntownicą (Z. Krasiński). Zmysły są zawsze pierwszą instancją sztuki (W. Berent).

Вимова слів іншомовного походження

У польській мові приголосні [t], [d], [s], [z], [r] не мають м'яких відповідників. Але в деяких запозичених словах, включаючи власні назви, трапляються звуки [t'], [d'], [s'], [z'], [r'] (написання таких слів може бути оригінальне або спольщене). У запозичених словах можуть з'являтися пом'якшені [ž'], [cz'], [dž'], [sz']. Вони, однак, вимовляються твердіше, ніж відповідні українські пом'якшені звуки (як наприклад, у слові *капучіно*). Написання таких слів переважно оригінальне, але може бути й спольщене.

1. Festiwal, plastik, displej, diwa, dinozaur, prodiż, prestiż, sinus, pepsi, ring, drink, sari, batiar, konfetti, martini, marketing, sati, stiuk, holding, sparring, sponsoring, korrida, striptiz, striptizerka, džinsy, režim.
2. Boxing [boksing], disco [disko], dealer [diler], spaghetti [spagetti], thriller [triler], joystick [dżojstik], disc jockey [disk dżokej], babysitter [bejbi siter], T-shirt [tiszert], chip [czip], cappucino [kapuczino].
3. Zimbabwe, Tirana, Haiti, Helsinki, Addis Abeba, Arizona, Bristol, Fatima, Riwiera, Czirokez, Dżibuti, Fidži, C[c]uszima, Chile [Czile], Chikago [Szikago] a. [Czikago].
4. Pavarotti, Valentino, Rossini, Rilke, Tito, Bettino, Mata Hari, Ingrid, Zinowjew, Tiuczew, Razin, Sinatra, Stradivari, Strindberg, Ho Szi Min, Alexis [Aleksis], Gary [Gari], Dickens [Dikens], Priestley [Pristlej], Tomasi [Tomazi], Tischner [Tiszner], Steward [Stiuard],

Stevenson [Stiwenson], Stieber [Sztiber], Sidney [Sidnej], Diesel [Dizel], Dietrich [Ditrich], Puccini [Puczini], Ricci [Riczezi], Vespucci [Wespuczczi], Pacino [Pacino], Gucci [Guczczi], Żiżka [Żiszka], Girard [Żirar], Giulietta [Dziuljetta], Giuseppe [Dziuzeppe], Giordano [Dziordano], Giokonda [Dziokonda], Chirac [Szirak].

У запозичених словах можливі й польські середньоязикові приголосні, наприклад: *Sikoku* [Śikoku], *Hirosima* [Hiroszima] або [Hirośima].

5. **s-i – si**

sinus – Siklawa

boxing – Łasin

6. **z-i – zi**

Tomasi – Gruzin

Zimbabwe – Kazimierz

Zinnemann – Łaziska Górne

7. **cz-i – ci**

Pacino – Chocim

Chile – Jarocin

Ricci – Okocim

Soczi – Szczecin

8. **dż-i – dzi**

dżinsy – Grodzisk Mazowiecki

dżin – Kadzidło

dżip – Nidzica

9. To był mroczny thriller psychologiczny. Przyszła cała w tiulach i jedwabiach. Małe diabła potrafiłyby wykończyć każdą baby-sitter. T-shirt to koszulka z krótkimi rękawami, bez kołnierzyka i guzików. Kelnerzy krążyli z tacami pełnymi aperitifów. Na talerzu pojawiło się spaghetti polane sosem pomidorowym. Kurczaka należy piec w prodiżu przez godzinę. Tego typu rozgłoszenie na Zachodzie utrzymują się raczej ze sponsoringu wytwórni płyt czy sprzętu elektronicznego.

Sejm zgodził się na utworzenie holdingów cukrowniczych. Wypili pożegnalnego drinka. W kieliszku została resztką czerwonego martini. Samochody zakupione w naszej sieci dealerskiej są objęte dwuletnią gwarancją. To telefon na kartę chipową. Uwielbiam cappucino. Nie lubił garniturów, najchętniej chodził w dżinsach i swetrze. Usługi monitoringu świadczy kilka firm ochroniarskich. Pozycja sił reżimowych na północy kraju uległa dalszemu osłabieniu.

Уподобнення приголосних за дзвінкістю – глухістю

В абсолютному кінці слова перед паузою відбувається оглушення дзвінких приголосних. Якщо в кінці слова стоять два дзвінкі приголосні, то вони обидва оглушуються, наприклад: *mózg* – mó[sk], *wyjazd* – wyja[st], *gwóźdz* – gwó[śc].

1. B [p]: grzyb, chleb, ząb, zrób;
w [f]: krew, brew, nerw, rów, rękaw, Kraków, Władysław;
d [t]: sąsiad, obiad, lud, miód;
dz [c]: rydz, pieniądz;
dź [cz]: gwizdź;
dź [ć]: kadź, miedz, chodź, jedź, usiadź;
z [s]: gaz, wóz, guz, bez, mróz, obraz;
ż, rz [sz]: ryż, wąż, mąż, stróż, już, garaż, żołnierz, lekarz;
ź [ś]: paź, więź;
g [k]: róg, próg, Bóg, chirurg.
2. Rok – róg, stok – stóg, ściek – ścieg, buk – Bóg, wiec – wiedz, paś – paź, mieć – miedz, choć – chodź, sieć – siedź, (nie) nuć – (nie) nudź, wieść – wieźć, powieść – powieźć;
sierp – Serb, was – wóz, los – luz, gap – grab, płot – plód, lut – lód, łup – lub, źreć – źerdź.

Оглушення дзвінких відбувається й на початку, і в середині слова в позиції перед глухими, наприклад: *wpisać* – [f]pisać (порівн. *wbić*), *obcierać* – o[p]cierać (порівн. *obdzierać*).

3. Obkuć – obgotować, obszarpać – obzartować, obsiewać – obzierać.
4. Wtrącić – wdrapać się, wszyć – wżerać się, wkopać – wgniatać, wcierać – wdzierać.
5. Ławka, trawka, zabawka, huśtawka, mrówka, słówko, owca, wkrótce, wsadzić.
6. Babka, trąbka, żabka, rybka, torebka, grubszy, grzybki.
7. Kładka, łódka, okładka, słodki, podczas, przedszkole, rzadszy, słodszy.
8. Nóżka, książka, ważka, wróżka, ciężki, ścieżka, łyżka, łupieżca.
9. Przechadzka, zasadzka, sąsiedzki, łódzki.
10. Kózka, walizka.
11. Przejażdżka, różdżka.

У позиції перед дзвінком, навпаки, відбувається одзвінчення глухого, наприклад: *prośba* – pro[ʒ]ba.

12. Kośba, liczba, wieszczba, jakby.

W після глухого приголосного та після [tr], [kr], [pl] вимовляється глухо, як [f], наприклад: *kwas* – [kfas]. У деяких регіонах Польщі (на півдні та сході, на Помор'ї, в частині Великопольщі з Познанню) уподібнення не відбувається, і w вимовляється як [w]: *kwas* – [kwas]. Така вимова вважається правильною тільки на рівні регіональної норми.

13. Kw [kf]: kwaśny, kwadrat, kwiat, akwarium, brzoskwinia;
 tw [tf]: twój, twardy, twierdza, twaróg, otwór, bitwa, martwić się, włókiennictwo, draństw, przeciwieństw;
 sw [sf]: swój, oswojony;

szw [szf]: szwagier;
chw [chf]: chwalić, chwała, chwila;
św [śf]: świeca, świetny, święto, świt;
czw [czf]: czwartek;
ćw [ćf]: ćwierć, ćwiek, ćwiczyć;
cw [cf]: cwany, cwaniak;
trw [trf]: trwa, trwały, trwonić, trwożyć, trwa;
krw [krf]: krwawy;
plw [plf]: plwać.

Уподібнення приголосних за місцем творення та за м'якістю

Перед м'якими [ć], [dź], [ś], [ź] та перед [sz], [ż], [cz] звук [z] може уподібнюватися до вимови наступного приголосного.

1. [Źdź]: zdziwić się, zdziałać, bezdzietny, rozdział, rozdzielić, zziębnać, zdziczały;
[śś]: zsiadać, bezsilny, rozsiać;
[ssz] або [szsz]: zszarzec, bezszelstny, zszywka, zszyć, rozszerzyć;
[scz] або [szcz]: rozczesać, bezczelny;
[ść] або [ść]: rozciąć, bezcielesny;
[źż]: zżyty, zrzeszenie, rozżarzyć, bezżenny.

У наведених у вправі 1. прикладах правильною є двожка вимова: з уподібненням і без нього, наприклад *zżyty* – [zżyty] і [źżyty], причому в більшості випадків вимова без уподібнення вважається кращою.

У позиції перед глухими [ć], [ś], [cz], [sz] z може вимовлятися двожка: як [s] або ж відповідно до якості наступного приголосного, наприклад: *zszywka* – [sszy]wka і [szszy]wka. У цьому випадку перший спосіб вимови також вважається кращим від другого.

В іменниках, що закінчуються на *-zm*, у місцевому відмінку однини під впливом м'якого [m'] може пом'якшуватися попередній [z], наприклад: *organizm* – w *organizmie* (organi[źm]e). Однак вимова з м'яким [ź] не є в таких випадках обов'язковою.

Уподібнення на стику слів

Уподібнення приголосних можуть відбуватися не лише в середині слова, а й (при швидкому темпі мовлення) на стику слів.

Згідно із зазначеним вище правилом, дзвінки приголосні в кінці слова оглушуються. Але якщо наступне слово починається на дзвінкий приголосний, то оглушення в попередньому слові не відбувається, наприклад: *śnieg był* – *śnie[g]był*. Більше того, під впливом початкового дзвінкого другого слова дзвінко вимовляється і кінцевий глухий попереднього, наприклад: *księżyc zachodzi* – *księży[dz]zachodzi*, *szczyt góry* – *szczy[d]góry*, *tak dalej* – *ta[g]dalej*. Якщо друге слово розпочинається із глухого приголосного, тоді кінцевий дзвінкий попереднього оглушується, наприклад: *śnieg pada* – *śnie[k]pada*, *stóg siana* – *stó[k]siana*.

Отже, дзвінка або глуха вимова груп приголосних на стику слів залежить від якості – дзвінкості чи глухості – початкового звука другого слова. Така вимова властива всім полякам, незалежно від регіону, в якому вони проживають.

Регіональні ж відмінності спостерігаються у вимові кінцевого приголосного першого слова перед початковим голосним або [j], [m], [n], [l], [ɫ], [r] другого слова.

У південно-східній частині Польщі (варшавська вимова) кінцевий приголосний перед голосним або [j], [m], [n], [l], [ɫ], [r] вимовляється глухо, наприклад: *odejdz od pieca* – *odej[ć]od pieca*, *dąb rośnie* – *da[p]rośnie*.

1. Samochód [t] Janka, list [st] od syna, kosz [sz] owoców, kosz [sz] malin, płaszcz [szcz] Ani, zeszyt [t] Ewy, płaszcz [szcz] Nadzi, zeszyt [t] Marii, bukiet [t] róż, liść [ś] lipy, głos [s] łagodny, bilet [t] lotniczy, autobus [s] miejski, gulasz [sz] ugotowany, moc [c] odjeżdżających.

У південно-західній частині Польщі (краківсько-познанська вимова) кінцевий приголосний перед голосним або [j], [m], [n], [l], [ɫ], [r] вимовляється дзвінко, наприклад: *odejdz od pieca* – *odej[dź]od pieca*, *dąb rośnie* – *da[b]rośnie*.

2. Samochód [d] Janka, list [zd] od syna, kosz [ż] owoców, kosz [ż] malin, płaszcz [źdź] Ani, zeszyt [d] Ewy, płaszcz [źdź] Nadzi, zeszyt [d] Marii, bukiet [d] róż, liść [źdź] lipy, głos [z] łagodny, bilet [d] lotniczy, autobus [z] miejski, gulasz [ż] ugotowany, moc [dz] odjeżdżających.

Регіональні відмінності не стосуються вимови прийменників, що закінчуються на приголосний (*w, bez, nad, od, pod, przed, przez*): перед словами, що починаються на голосний звук, на [j], [m], [n], [l], [ł], [r] або ж дзвінкий приголосний, кінцевий приголосний прийменника вимовляється у всій Польщі дзвінко, наприклад: *nad rzeką* – na[d]rzeką, *nad jeziorem* – na[d]jeziorem, *z miasta* – [z]miasta, а перед словами на глухий приголосний кінцевий приголосний прийменника вимовляється глухо, наприклад: *nad stawem* – na[t]stawem, *pod spodem* – po[t]spodem, *w stawie* – [f]stawie, *z podróży* – [s]podróży.

Регіональні відмінності вимови спостерігаються і в середині слова на межі морфем, якщо друга морфема розпочинається з голосного або [j], [m], [n], [l], [ł], [r]. Це буває у складних словах, а також у дієслівних формах із рухомими закінченнями *-tu, -śmy* (незважаючи на те, що через групу *śm* не проходить межа морфем): *tysiąclecie* – tysią[c]lecie і tysią[dz]lecie, *robiliśmy* – robili[ś]my і robili[ż]my.

Хоча варіанти з одзвінченими чи оглушеними приголосними є правильними з погляду регіональної норми, кращою тут вважається вимова, згідна з написанням.

3. *Trzechsetlecie* – trzechse[t]lecie і trzechse[d]lecie, *transatlantyk* – tran[s]atlantyk і tran[z]atlantyk, *transoceaniczny* – tran[s]oceaniczny і tran[z]oceaniczny, *widzieliśmy* – widzieli[ś]my і widzieli[ż]my, *liczmy* – li[cz]my і li[dź]my, *mówmy* – mó[w]my і mó[f]my, *róbmy* – ró[b]my і ró[p]my, *nieśmy* – nie[ś]my і nie[ż]my.

Спрощення груп приголосних

У вимові деяких груп приголосних відбувається спрощення, тобто зникнення певного звука, наприклад: *sześćset* – sze[ś]set або

(при швидкому темпі мовлення) *sze[j]set*; *pięćset* – *pie[ńć]set* або (при швидкому темпі мовлення) *pie[ńć]set*. Другий варіант вимови вважається менш старанним, ніж перший.

У числівниках *pięćdziesiąt*, *sześćdziesiąt*, *dziewięćdziesiąt* спрощена вимова є нормативною: *pie[ńdź]esiąt*, *sze[źdź]esiąt*, *dziewie[ńdź]esiąt*.

Спрощенню можуть підлягати групи *wsk* – [sk], *wstw* – [stf], при якому *w* не вимовляється, наприклад: *krakowski* – *krako[ski]*. У цьому випадку обидва типи вимови – зі спрощенням і без – вважаються нормативними. Стараннішою, однак, вважається неспрощена вимова.

1. *Beniowski* – *Benio[fski]* і *Benio[ski]*, *warszawski* – *warsza[fski]* і *warsza[ski]*, *królewski* – *króle[fski]* і *króle[ski]*, *Zalewski* – *Zale[fski]* і *Zale[ski]*, *językoznawstwo* – *językozna[fstf]o* і *językozna[stf]o*, *wykonawstwo* – *wykona[fstf]o* і *wykona[stf]o*, *rybołówstwo* – *rybołó[fstf]o* і *rybołó[stf]o*.

Зі спрощенням вимовляються зазвичай діеприслівники, в яких випадає у вимові *ł*, наприклад: *zjadłszy* – *zja[tsz]y*, *zamilkłszy* – *zamil[ksz]y*.

Підсумкові вправи на уподібнення і спрощення

1. Kwiaciarka to kobieta, która sprzedaje kwiaty lub zajmuje się wyrobem sztucznych kwiatów, a kwiaciarnia to sklep, w którym sprzedaje się kwiaty. Wielu ludzi dorobiło się na kwaciarstwie. Bzy są pokryte obfitym kwiatem. Ona spogląda na różowe kwiatuszki na gałązkach, potem układa wymyślnie kompozycje kwiatowe. Na szafce nocnej stały zawsze świeże kwiatuszki. Na polu bitwy leżał kwiat rycerstwa zakonnego. Siostra odeszła w kwiecie wieku z tego świata. A oto nowy kwiatek z działalności tej instytucji. Pasowała do niego akurat jak kwiatek do kozucha. Przemawia kwieciście, ale mało treściwie. To krzew o dużych kwiatach, kwitnących wczesną wiosną.

2. Opracowano plany kwartalne i miesięczne dla poszczególnych przedsięwzięć. Lubię twórczość tego kwartetu instrumentalnego. Były kwasy o to, kto ma pojechać na konkurs do Londynu. W powietrzu unosi się kwaskowaty zapach prowincjonalnych sklepików. Pielęgnowała szwagra i dogadzała mu tak, że aż wywoływało to kwaśne uwagi. Skóra otacza się bardzo cienką warstwą ochronną o odczynie lekko kwaśnym. Nie zabierał dotąd głosu w tej kwestii. *питание, продажа*
3. Pieśń głosi chwałę dawnych bohaterów, chwałę ich zwycięstwa. Wiatr chwiał płomykami świec. Budynek trząsał się i chwiało, grożąc zawaleniem się w każdej chwili. Gałązka kaliny chwiała się jeszcze, jakby ptak się z niej przed chwilą poderwał. Stańcie w koło i chwyćcie się pod boki. Podziwialiśmy jego niezwykle chwytny umysł i błyskotliwy dowcip. Tonący brzytwy się chwyta. Ogród był zarośnięty chwastami. *Дык знаму*
4. Niestety, szybko uczyli się łatwizny, cynizmu i cwaniactwa. Konferencja okazała się jałowa, dyskutowano o czwartorzędnych drobiazgach. Masz twoją czwartą filiżankę kawy. To cała ćwiartka świnia! Wypili ćwiartuchnę dla rozgrzewki. Moja spostrzegawczość, którą długie lata ćwiczyłem, przydała mi się w chwilach zagrożenia. W budownictwie rolniczym wciąż nietety stosuje się metody króla Ćwieczka. Zabił mu ćwieka swoim zachowaniem. Rozpoczął się ćwierćfinał Pucharu Mistrzów. Doszła do ćwierćfinału lokalnego konkursu piękności. W pierwszej serii walk ćwierćfinałowych wystąpi czarnoskóry pięściarz amerykański. W trawie ćwierkały świerszcze. Ćwir, ćwir – zaćwierkał wróbel. *хитрости*
5. O dawnej świetności pałacu świadczyły już tylko resztki secesyjnych witraży. Świadkowie spóźnili się na ślub. Pan objawił się mnie, swojemu słudze, i otworzył moje oczy na świat duchowy. Ktoś przysłał mi kwiaty, dzień zaczął się jako świątecznie. Stół ozdabiały świece w szklanych świecznikach. Chorował na świnkę we wczesnym dzieciństwie. Wpuścili jakieś świństwo do rzeki i wszystkie ryby zdechły. On świszcze swoją ulubioną melodię. Ubrała się niezwykle twarzowo, w granatową bluzkę z białymi lamówkami.

6. Rząd trwa przy swoim, chyba udając, że wierzy w dokonanie reform wbrew społeczeństwu. Gdyby mieli dziecko, małżeństwo zyskałoby na trwałości. Ta plwocina zabarwiona była krwią. Krwiodawstwo to oddanie krwi dla celów leczniczych. Uregulowano zasady wykonawstwa i finansowania budownictwa mieszkaniowego. W tej sukni wyglądasz królewsko. Krakowskim targiem stanęło na tym, że spłacimy tylko połowę długu.

7. Zbliża się do sześćdziesiątki, ale jest bardzo ruchliwy. Co roku sześćdziesięcioro absolwentów naszej szkoły wyjeżdża na stypendia. Z racji swojego zawodu odwiedzałem Paryż chętnie sześćdziesięciokrotnie. Litwa obchodziła wówczas sześćsetlecie chrztu – w roku 1987 przypadła sześćsetna rocznica chrztu Litwy. Do pracy jeżdżę piętnastką lub dziewiętnastką. Już jako piętnastolatek zarabiał na życie. Powróciła moda lat pięćdziesiątych. Szpital ma pięćset pięćdziesiąt łóżek. Spieszył się, by na pięćsetlecie bitwy pod Grunwaldem skończyć pomnik.

8. On pokręcił głową ze zdziwieniem. Tak się dzisiaj zdziwiłam, że nie mam siły. Wycięli zdziczałe krzaki czarnej porzeczki. Taka cena za strzyżenie to zdzierstwo. Ostatni rozdział on poświęcił ojcu. W konstytucji znalazł się zapis gwarantujący równość wyznań i rozdział państwa od Kościoła. Przyczyną konfliktu był rozdźwięk między nimi w sferze uczuć. Wiosną jezioro zzieleniało od wodorostów. Wchodząc zzieleniała i zachwiała się na nogach. Chuchali w zziębnięte ręce. Jechali wśród nie zżętych jeszcze łanów żyta. Zżółkłe liście spadają z drzew. Co chwila wypływał żółte Sna żółtą trawę. Stanowili dosyć żywą i zgraną paczkę. Dym ponad wzgórzem zrzędł i rozmazał się szaro po niebie. Artyści są zrzeszeni w związkach twórczych. Zsadziłem kotka na podłogę. Szybko zsunął się z drabiny i uciekł. Jeśli on wstąpi do partii, szybko się do niej rozczaruje. Kłamałam coraz bezczelniej. Winda drgnęła i bezdźwięcznie ruszyła do góry.

9. Nie chcę na nikogo zrzucić odpowiedzialności. Niebo zdążyło już zszarzeć przed nadejściem nocy. Ponad nimi rozciąga się swobodny okrąg nieba. Ojciec rozczesuje krótką brodę. Trzęsła głową tak

długo, aż rozczochrała się, niszcząc misterną fryzurę. Nie stójże tak bezczyinnie, zrób herbatę.

Наголос

У переважній більшості слів польської мови наголос падає на передостанній склад (такий наголос називається парокситонічним).

У багатоскладових словах, крім основного наголосу на передостанньому складі, є додатковий наголос на першому складі.

У словах, складених із двох основ (чи слів), додатковий наголос може падати на той самий склад першої основи, на який він падає в слові, що збігається з цією першою основою, наприклад: *dalekowzroczny* (бо *daleko*).

1. Igła, taki, jabłeczny, trzynasty, lewicowy, mokrawo, komedia, hierarchia, zdrajczyni, Mohikanin, sześćdziesiąt.
2. Moratorium, uzasadnienie, papierosisko, skonstrastowanie, przedsiębiorstwo, Prowansalczyk, prototypowość, pozostawić, napodróżować się, wytapetować, zagwarantować, najistotniejszy, napęczniały, paradygmaticzny, założycielski.

У деяких випадках наголос у слові падає на третій з кінця склад (є пропарокситонічним).

Це, зокрема стосується певних дієслівних форм. Так, у дієслівних формах першої та другої особи множини минулого часу, які закінчуються на *-śmy*, *-ście*, наголос падає на третій з кінця склад. Ці закінчення є рухомими, і вони можуть відриватися від дієслова й приєднуватися до інших слів у реченні. По суті, елементи *-śmy*, *-ście* не впливають на місце наголосу в дієслівній формі, яка б, за їх відсутності, мала наголос на передостанньому складі, порівн.: *byli* – *byliśmy*.

3. Chodzili – chodiliśmy, chodziliście; siedzieli – siedzieliśmy, siedzieliście; zaczęli – zaczęliśmy, zaczęliście; przywieźli – przywieźliśmy, przywieźliście.

Ti слова, do яких у реченні додається рухоме дієслівне закінчення *-śmy* або *-ście*, теж мають пропарокситонічний (на третьому складі з кінця) наголос, тобто елементи *-śmy*, *-ście* не впливають на місце наголосу, наприклад: *abyśmy*, *nigdyście* (*Nigdyście tu nie byli?*).

4. Czy chodziliście na zakupy? – Czyście chodzili na zakupy?

Siedziałyśmy sobie w przedpokoju. – Myśmy sobie siedziały w przedpokoju.

Skoro zaczęliśmy o tym mówić, musimy powiedzieć o wszystkim. – Skorośmy zaczęli o tym mówić, musimy powiedzieć o wszystkim.

Którego przywieźliście te towary? – Któregoście przywieźli te towary?

Пропарокситонічний наголос виступає також у формах однини та третьої особи множини умовного способу дієслів, наприклад: *pisalbym*, *pisalbyś*, *pisalby* (як *pisal*), *pisalabym*, *pisalabyś*, *pisalaby* (як *pisala*), *pisaloby* (як *pisalo*), *pisaliby* (як *pisali*), *pisalyby* (як *pisaly*).

У формах першої та другої особи множини умовного способу, де *by* виступає разом з особовими закінченнями *-śmy* або *-ście*, наголос, відповідно, падає на четвертий з кінця склад, і дієслівна форма наголошується так, як вона наголошувалася б без елементів *-byśmy* або *-byście*, наприклад: *pisalibyśmy*, *pisalibyście* (як *pisali*), *pisalybyśmy*, *pisalybyście* (як *pisaly*).

Дієслівні закінчення з часткою *by* є рухомими й не впливають на місце наголосу в тих словах, до яких приєднуються, подібно до того, як це відбувається в дієсловах, наприклад: *Niechajbym go więcej w życiu nie spotkał*.

5. Zrobiłbym, zrobiłbyś, zrobiłby, zrobiłabym, zrobiłabyś, zrobiłaby, zrobiłoby, zrobilibyśmy, zrobilibyście, zrobiliby, zrobiłybyśmy, zrobiłybyście, zrobiłyby.

6. Ucieszyłbyś się. – Alebyś się ucieszył.

Wiedzieliśmy o tym wcześniej. – Gdybyśmy wiedzieli o tym wcześniej!

Nie uwierzyłabym ci nigdy. – Nigdybym ci nie uwierzyła.
Gdzie na nich czekaliście? – Gdziebyście na nich czekali?

7. Powiedział nam, żebyśmy przyszli. Jeżelibyśmy powiedzieli im wcześniej, oni by wszystko przygotowali. Dokończylibyśmy, chociażbyście nam nie pomagali. Zanimbyśmy konno dojechali na miejsce, zmierzch by zapadł. Przecieżbyśmy mu dali, gdyby o to poprosił. Gdybym nawet był bardzo zajęty jednakbym napisał krótki list. Nie róbnmy tego, ponieważbyśmy mogli w przyszłości żałować.

У неофіційному варіанті польської мови допускається наголошування дієслівних форм минулого часу та умовного способу на другому з кінця складі.

Пропарокситонічний (на третьому з кінця складі) наголос мають і деякі складні числівники у зв'язку з тим, що в них на місце наголосу не впливають елементи *-sta (-stu)*, *-set*, *-kroć*, наприклад: *czterysta* (як *cztery*), *siedemset* (як *siedem*), *kilkakroć* (як *kilka*). Винятково парокситонічний – на другому з кінця складі – наголос має форма орудного відмінка числівника *czterysta* із закінченням *-oma*: *czterystoma*.

8. *Czterysta, czterystu, czterystoma, pięciuset, sześciuset, siedemset, siedmuset, osiemset, ośmuset, dziewięćset, dziewięciuset, kilkaset, kilkuset.*

Наголос на третьому з кінця складі мають слова, запозичені в основному з латинської мови, які закінчуються на *-ika*, *-yka*, наприклад: *kronika, etyka*¹.

Цей пропарокситонічний наголос зберігається в тих відмінкових формах, у яких кількість складів є такою ж, як у формі називного відмінка однини іменника, наприклад: *kroniki, kronice, kronikę, kroniką, kronikom, w kronikach*. У родовому відмінку множини, де кількість складів, порівняно з називним відмінком однини, зменшується на один (*kronik*), та в орудному множини, де

¹ Це правило не поширюється на питому польські (незапозичені) слова, що закінчуються на *-ika*, *-yka*, наприклад: *pijatyka, bijatyka*.

кількість складів збільшується на один (*kronikami*), наголос є парокситонічним.

У неофіційному варіанті польської мови допускається наголошування на передостанньому складі всіх форм слів на *-yka, -ika*.

9. *Matematyki, z matematyka; w fabryce, fabrykami, fabryk, fabrykom; o politechnice, politechnię, politechnik, politechnikami; Ameryka, Ameryka, w Ameryce, Amerykom, Amerykami, Ameryk; statystyki, statystyk, statystykom, statystykami; w polityce, polityka; muzyka, o muzyce, muzykę; polonistyka, polonistyka, polonistykami.*

Назви осіб на *-yk, -ik*, переважно утворені від відповідних назв на *-yka, -ika*, у називному відмінку однини мають звичний наголос на передостанньому складі, наприклад: *matematyk, botanik*. У всіх відмінках, крім давального однини (*botanikowi*) та орудного множини (*botanikami*), такі слова зберігають наголос на тому самому складі, що й у називному відмінку однини: *botanika, botanikiem, o botaniku, botanicy, botaników, botanikom, o botanikach*. Однак цей склад стає вже третім з кінця, а тому наголос є пропарокситонічним.

У давальному відмінку однини та в орудному множини, де кількість складів збільшується ще на один, порівняно з формами всіх інших непрямих відмінків, наголос є звичним, на передостанньому складі, наприклад: *matematykowi, matematykami*¹.

10. *Logik, logika, logikowi, logicy, logikami, o logikach; cybernetycy, cybernetyków, cybernetykami; technik, techników, technikami; przemysłnik, przemysłnika, przemysłnikowi, przemysłnicy, przemysłnikami; romantyk, romantykowi, romantykiem, romantykami.*

У деяких іменниках на *-ik, -yk* (що не є назвами осіб) можливе варіантне наголошування, наприклад: *kosmetyk – kosmetyku* або *kosmetyku, kosmetyki* або *kosmetyki*.

¹ Питомо польські (незапозичені) слова на *-yk, -ik*, як наприклад, *prawnik, przemysłnik* мають у всіх формах звичний парокситонічний наголос: *prawnik, prawnika, prawnicy, prawnikowi*.

Пропарокситонічний (на третьому з кінця складі) наголос характерний і для деяких запозичених слів, які не закінчуються на *-yk(a)*, *-ik(a)*, наприклад: *uniwersytet*, *leksykon*, *ryzyko*, *fajerwerk*, *rezerwuar*, *repertuar*, *fabuła*, *opera* (але, наприклад, *opera* в значенні “смішна ситуація”), *technikum*, *minimum*, *maksimum*, *optimum*. У таких словах пропарокситонічний наголос є традиційним. Наголос на третьому з кінця складі зберігається в тих відмінках, у яких кількість складів така ж, як у називному відмінку однини. Якщо ж кількість складів збільшується, наголос переходить на другий з кінця склад, наприклад: *uniwersytetowi*, *uniwersytetami*.

У неофіційному варіанті сучасна норма допускає вживання наведених слів зі звичним парокситонічним наголосом (але, наприклад, єдино правильним є пропарокситонічний наголос у слові *optimum*).

У мовленні поляків часто можна почути неправильно наголошені на третьому з кінця складі слова за зразком вищенаведених, наприклад: *liceum* замість правильного *liceum*, а *muzeum* замість правильного *muzeum*.

Немає критерію, за яким розрізняються ті запозичені слова, в яких наголос падає на третій з кінця склад, від тих, у яких наголос падає на другий з кінця склад. Більшість запозичених слів (як наприклад, *metafora*, *partykuła*) має звичний парокситонічний наголос.

Іноді пропарокситонічний наголос трапляється і в незапозичених словах, наприклад: *okolica*, *szczegóły*, *w ogóle*. Але в цих випадках частіше прийнято наголошувати передостанній склад (*okolica*, *szczegóły*).

11. *Technikum*, *techników*, *technikami*; *leksykon*, *leksykonu*, *leksykonami*; *ryzyko*, *ryzyka*; *maksimum*; *repertuar*, *w repertuarze*, *repertuarami*; *opera*, *w operze*, *operami*; *fabuła*, *fabuły*, *o fabule*, *fabułą*, *fabułami*; *metafora*, *metaforze*, *metaforą*, *metaforami*; *fajerwerk*, *fajerwerkowi*, *o fajerwerku*; *minimum*, *minimów*; *partykuła*, *partykułą*, *partykułami*.

12. *Ideał*, *kapitan*, *kapitał*, *ekipa*, *prezydium*, *partykuła*, *wizyta*, *atmosfera*, *liceum*, *sceptycyzm*, *muzeum*.

Норма неофіційного варіанту польської мови допускає наголошування деяких запозичених слів на третьому з кінця складі (*analiza*), кращим, однак, тут вважається наголошування на передостанньому складі: (*analiza*). До таких слів, наприклад, належать:

13. Epoka, nauka, oficer, biblioteka, reguła, formuła, ocean.

У деяких словах однаково правильним є і пропарокситонічний, і парокситонічний наголос, наприклад: *idea i idea*, а також:

14. Festiwal, Jerozolima, komitet, prezydent, rzeczpospolita.

Наголос на останньому складі – окситонічний – мають односкладові слова з доданим префіксом *arcy-*, *eks-* або *wice-*, наприклад: *arcyleń*, а також:

15. Wicekról, wicemistrz, arcyłotr, arcyłgarz, eks-król, eks-mąż.

Наголос на останньому складі можуть мати й слова з деякими іншими префіксами, наприклад *anty-*, *para-*, *ultra-*, *mini-* (але не *mega-*, *tele-*):

16. Antybroń, antyfilm, antygen, paralek, ultradźwięk, ultrafilm, minibar.

17. Megafon, teledysk, telefaks alofon, centymetr, decymetr, fizjotop, hydroplan, megafon, monostych, prototyp, telefon, telewizja, termofor.

18. Agrobank, nibyliść, nibykwiat, niby-Szwed, wideoklip, wideofilm, eurobank.

Можлива двояка вимова слова *akurat*: *akurat* або *akurat*.

Запозичення у формі цитат мають такий же наголос, як і в мові-джерелі, наприклад, англ.: *science fiction* [sajensfikszn],

charleston [czarleston], *happening* [hepeniŋk], *windsurfing* [hintserfiŋk] (або ж допускається [hintserfiŋk]).

Французькі запозичення мають окситонічний (на останньому складі) наголос, наприклад: *apéritif* [aperitif], а також:

19. *Emploi* [amplɔ], *foer* [flaje], *tournee* [turne], *vinaigrette* [winegret], *menu* [meni], *attaché* [atasze], *chargé d'affaires* [szarże dafer], *à propos* [apropo], *vis-à-vis* [wizawi].

Найчастіше слова-цитати є невідмінюваними. Якщо ж іноді декотрі з них починають відмінюватися, то у формах непрямих відмінків такі слова набувають звичного для польської мови парокситонічного наголосу, наприклад: *fin de siècle* [fɛdesjɛkl], *fin de siècle 'u* [fɛdesjɛklu].

20. W zeszłym roku Irena dostała się na uniwersytet. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przyjął delegację zachodnich parlamentarzystów. Kandydaci na prezydenta rozpoczęli już kampanię wyborczą. Nie chcę, by ktoś inny ponosił za mnie ryzyko. To wicemistrz Europy w boksie. Generalnie trzymam się reguły, że pisarz nie powinien się wdawać w dyskursy ze swymi krytykami. Przejrzelismy repertuar kin i teatrów. Kupiliśmy dwa bilety na operę. Nadchodzące święta witano iluminacją i fajerwerkami. To był oficer rezerwy. Zwiedziłem Muzeum Historii Fotografii. Nie mogę sobie przypomnieć ani tytułu filmu, ani fabuły. Te osoby zarabiają poniżej minimum socjalnego. Był attaché handlowym w ambasadzie hiszpańskiej w Pradze. W Zakopanem całą zimę odbywa się festiwal mody sportowej. Stąd idea organizatorów, aby muzeum stało się ośrodkiem życia kulturalnego w mieście. Musieliśmy ustalić menu na dzisiejszy wieczór. Wreszcie znaleźliśmy się w okolicy dworca. To Ocean Spokojny. *Emploi* aktorki rozszerzyło się o nowy rodzaj ról. Wstępna analiza przemawia za datowaniem tego zabytku na początek epoki brązu.

Іншомовні власні назви можуть входити до польської мови у двох формах: оригінальній і спольщений. Для спольщених власних назв іншомовного походження (це переважно топоніми та деякі

антропоніми) характерний регулярний парокситонічний наголос, наприклад: *Budapeszt*, *Russo*. Але, наприклад: *Waszyngton*.

21. Kijów, Ukraina, Francja, Paryż, Hiszpania, Wiedeń, Londyn, Petersburg, Berlin, Belgrad, Bruksela, Bukareszt, Meksyk, Chorwacja, Laos, Irak, Izrael, Kazachstan, Kiszyniów, Łużyce, Sarajewo, Teheran, Zakaukazie.

22. Szopen, Szekspir, Wolter, Molier.

Топоніми, що закінчуються на *-yka*, *-ika*, мають пропарокситонічний наголос, що відповідає правилам наголошування загальних назв іншомовного походження (див. с. 43), наприклад: *Ameryka*, *Korsyka* (але, наприклад, *Kostaryka*).

Запозичені власні назви в оригінальному написанні (або наближеному до оригінального, якщо назву запозичено з кириличного письма) переважно мають у називному відмінку однини такий самий наголос, як у мові-оригіналі, наприклад: *Austerlitz* [*Austerlic*], *Bordeaux* [*Bordo*], *Dobrovský* [*Dobrofski*], *Amsterdam* (хоча й допускається *Amsterdam*), *Karenina*, *Iwanow* (але й *Iwanow*), *Jakowlew* (але й *Jakowlew*). Але: *Makarenko*, *Lermontow*.

У непрямих відмінках (якщо це відмінювана власна назва), наголос падає на передостанній склад, наприклад: *Liverpool* [*Liwerpul*] – *Liverpoolu* [*Liwerpulu*].

23. Manchester [*Menczester*], Manchesteru [*Menczesteru*], Magdeburg, Magdeburga, Edynburg, Edynburga, Luksemburg, Luksemburga, Taganrog, Taganrogu, Stevenson [*Stiwenson*], Stevensona [*Stiwensona*].

24. Michał, Michała, Czechow, Czechowa, Gogol, Gogola, Szalapin, Szalapina.

У випадках, де важко визначити ступінь спольщення назви, можливе двояке наголошування, наприклад: *Tel Awiw*, *Tel Awiw*.

Наголос у запозичених власних назвах можна перевірити лише за відповідними словниками.

У складних словах (як власних, так і загальних назвах) наголос є регулярним, парокситонічним, наприклад: *Tarnobrzeg, krótkowidz*.

25. Krasnystaw, Białystok, Świnoujście, Wyszogród, Stargard Szczeciński, Starogard Gdański, Starobielsk.

26. Samolot, dobranoc, pasibrzuch, łamistrajk, trójnóg, stropodach, spadochron, dotychczas.

При поєднанні прийменника з іменником або іншою частиною мови (крім займенника), що має тільки один склад, зазвичай наголошується саме це односкладове слово, наприклад: *we mgle, nad złym ...*

У деяких усталених зворотах наголос переходить на прийменник, що стоїть перед односкладовим словом, наприклад: *we dniu i w nocy, patrzeć spode łba, krem na dzień, coś za coś, pojechać na wieś* (але *na wieś można liczyć*), *trzy po trzy*, (але *bilety po trzy złote*), *wziął go za łeb* (але *na łeb na szyje*),

У позиції перед односкладовим займенником наголос переходить на прийменник, наприклад: *do was, od niej, bez nich*.

Якщо займенник складається з двох складів, тоді наголос падає на його другий склад, наприклад: *poza mną, nade mną, beze mnie*.

У сполученнях заперечної частки *nie* з односкладовою формою дієслова наголос падає на *nie*: *nie wiem, nie kłam*.

27. Po pięć, u stóp, na czczo, wrócić na noc, wyjść za męż, jedziemy na wieś, ulewa spadła na wieś, odejść na bok, kompres na bok, czytać na głos, pod nim, przy niej, dla nich, nic po tym, przeze mnie, ode mnie, koło mnie, poza mną, pode mną, przede mną, nie chcę, nie krzycz, nie dam, nie bądź głupi.

Трапляється, що в мові засобів масової інформації, найчастіше у висловлюваннях деяких журналістів, політиків, громадських діячів, можна простежити перенесення наголосу в окремих словах на перший склад. Наприклад: *Podpisanie umowy między naszymi krajami*

ma ogromne znaczenie gospodarcze, polityczne i kulturalne. Підставою такого наголошування могло стати існування додаткового наголосу на першому складі у багатоскладових словах, а також логічного наголосу в реченні. Так званий ініціальний наголос, який виникає з бажання підкреслити деякі слова, оцінюється з погляду норми негативно.

В абрєвіатурах наголос зазвичай ставиться на останньому складі (є окситонічним), якщо ця абрєвіатура читається по літерах, наприклад: *BJ* – [be-jot] (*Biblioteka Jagiellońska*), *BMW* – [be-em-wu].

Якщо абрєвіатура читається не по літерах, а фонетично, то наголос зазвичай є регулярним, тобто на другому з кінця складі, наприклад: *Desa* (*Dziela Sztuki i Antyki*), *CPLiA* – [sepe-lia], *PESEL* – [pe-sel] (*Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności*).

Якщо абрєвіатура відмінюється, то, незалежно від того, як вона читається, наголос у відмінюваній багатоскладовій формі ставиться традиційно, на передостанній склад, наприклад: *BJ-otowi* (або *BJ-owi*), *w BJ-ocie*, *PESEL-u* [pe-se-lu].

- 28. *EBOR* [e-bor] (Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju)
- FIFA* [fifa] (Międzynarodowa Federacja Związków Piłki Nożnej)
- DT* [de-te] (Dom Turysty)
- IKEA* [ikea]
- KBWE* [ka-be-wu-e] (Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)
- Pracuje w *MEN-ie* (w Ministerstwie Edukacji Narodowej): *MEN* – [men]
- Pracuje w *PKOS-ie* (w Polskim Komitecie Opieki Społecznej): *PKOS* – [pe-ka-o-es].

ДОДАТОК

Вимова О

W Bogu jest otchłań możliwości,
bezmiar nowości.
Nowe ziemie i nowe niebiosy.
Nowe światy wzruszeń.
Nowe poczucie czasu i przestrzeni.

Artur Górski

lubię tęsknić
wspinać się po poręczy dźwięku i koloru
w usta otwarte chwytać
zapach zmarznięty

lubię moją samotność
zawieszoną wyżej
niż most
obejmujący niebo

miłość moją
idącą boso
po śniegu

Halina Poświatowska

no chodź .
obejmę cię lekko
jak ugłaskana woda ziemię

no chodź
dotknę twoich brwi
jak obudzona woda

no chodź
spadnę na twoje usta
jak woda podniesiona z dna

ciepłym deszczem
przywarta
do szyby twojego uśmiechu
zostanę aby wysychać
przez resztę słonecznych dni

Halina Poświatowska

przychodzi do mojego domu
jak zmarznięty bocian
pytam – poezjo co ci

a ona mówi
że jest już oswojona
i że prosi o kroplę mleka

i nie karmię jej
nigdy nie karmię do syta
i skrzydłom nie wierzę opuszczonym

bo wiem że rozkwitną
jak ziemia wiosną rozkwita
i poniosą ją z mojego domu

Halina Poświatowska

Miłość

Wciąż rozmyślasz. Uparcie i skrycie.
Patrzysz w okno i smutek masz w oku...
Przecież mnie kochasz nad życie?
Sam mówiłeś przeszłego roku...

Śmiejesz się, lecz coś tkwi poza tem.
Patrzysz w niebo, na rzeźby obłoków...
Przecież ja jestem niebem i światem?
Sam mówiłeś przeszłego roku...

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Wśród georginij

Wśród georginij – brzęczenie os.
Twojeż to kroki? Twójże to głos?
To – koniec lata, jeden z tych dni,
Gdy słońce blednie, a ogród lśni.

To chory półsen znużonych drzew.
Odwróć swe oczy, ucisz swój śpiew!
To – spija rosę ostatni znój –
To – w cieniu twoim cień spoczął mój

Bolesław Leśmian

Pod kościołem

Niebo pobladło z tęsknoty,
złote liście toczą się kołem...
Moja młodość była jak gotyk.
Siedzę teraz jak pod kościołem...

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Pisanie życiorysu

Co trzeba?
Trzeba napisać podanie,
a do podania dołączyć życiorys.

Bez względu na długość życia
życiorys powinien być krótki.

Obowiązuje zwięzłość i selekcja faktów.
Zamiana krajobrazów na adresy
i chwiejnych wspomnień w nieruchome daty.

Z wszystkich miłości starczy ślubna,
a z dzieci tylko urodzone.

Ważniejsze, kto cię zna, niż kogo znasz.
Podróże tylko jeśli zagraniczne.
Przynależność do czego, ale bez dlacego.
Odnaczenia bez za co.

Pisz tak, jakbyś ze sobą nigdy nie rozmawiał
i omijał z daleka.

Pomiń milczeniem psy, koty i ptaki,
pamiątkowe rupiecie, przyjaciół i sny.

Raczej cena niż wartość
i tytuł niż treść.
Raczej już numer butów, niż dokąd on idzie,
Ten, za kogo uchodzisz.

Do tego fotografia z odsłoniętym uchem.
Liczy się jego kształt, nie to, co słycać.
Co słycać?
Łomot maszyn, które miały papier.

Wisława Szymborska

Jarmark cudów

Cud pospolity:

to, że dzieje się wiele cudów pospolitych.

Cud zwykły:

**w ciszy nocnej szczekanie
niewidzialnych psów.**

Cud jeden z wielu:

**chmurka zwiewna i mała,
a potrafi zasłonić duży ciężki księżyc.**

Kilka cudów w jednym:

olcha w wodzie odbita

i to, że odwrócona ze strony lewej na prawą,

i to, że rośnie tam koroną w dół

i wcale dna nie sięga,

choć woda jest płytka.

Cud na porządku dziennym:

Wiatry dość słabe i umiarkowane,

w czasie burz porywiste.

Cud pierwszy lepszy:

krowy są krowami.

Drugi nie gorszy:

ten a nie inny sad

z tej a nie innej pestki.

Cud bez czarnego fraka i cylindra:

rozfruwające się białe gołębie.

Cud, no bo jak to nazwać:

słońce dziś weszło o trzeciej czternaście

a zajdzie o dwudziestej zero jeden.

Cud, który nie tak dziwi, jak powinien:
palców u dłoni wprawdzie mniej niż sześć,
za to więcej niż cztery.

Cud, tylko się rozejrzeć:
wszechobecny świat.

Cud dodatkowy, jak dodatkowe jest wszystko:
co nie do pomyślenia
jest do pomyślenia

Wisława Szymborska

Świt

Tu bliźniutko – coś zawołało,
A daleko – odróżnowiało.
Nie wiem co, bo ni to, ni owo,
Na ćwierć ptasio, na trzy ćwierci różowo.

Szeptem przeszło tuż-tuż w sitowiu,
Zaliściło liśćmi w listowiu
I rozniosło się, i frunęło,
I po stawie ogniem huknęło.

Julian Tuwim

W atmosferze

W atmosferze szczebiotu oraz wzajemnego
rozumienia, w atmosferze ptaszęco
świeżej (rosa, wschód słońca, poranne
gazety), wydestylowanej w ciągu
nocy wspólnym wysiłkiem
z parnych oddechów śpiących, z dymu sal
konferencyjnych, z zaduchu cel (cele
uświęcają środki zaradcze), w atmosferze
szczerości

szczekania (reakcja łańcuchowa) lub merdania językiem oraz wzajemnego zrogowacenia gałek ocznych rozmówców toczą się w dal rozmowy w sprawie, dochodzenia też w sprawie (różnica w ustawieniu lampy na biurku) i walki za sprawę oraz koła pociągów towarowych, które wiozą w wagonach-chłodnikach ku najodleglejszym krańcom kraju atmosferę szczelności i wzajemnego zrośnięcia się z sobą mózgów i ust.

Stanisław Barańczak

Tydzień

Tydzień dzieci miał siedmioro:

– Niech się wszyscy tutaj zbiorą!

Ale przecież nie tak łatwo
radzić sobie z liczną dżiatwą:

Poniedziałek już od wtorku
poszukuje kota w worku,

Wtorek środę wziął pod brodę:
– Chodźmy sitkiem czerpać wodę.

Czwartek w górze igłą grzebie
i zaszywa dziury w niebie.

Chcieli pracę skończyć w piątek,
a to ledwie był początek.

Zymyśliła się sobota:
– Toż dopiero jest robota!

Poszli razem do niedzieli,
tam porządnie odpoczęli.

Jan Brzechwa

Вимова Y

Oczy

Szanowne moje oczy, nie najlepiej z wami.
Dostaję od was rysunek nieostry,
A jeżeli kolor, to przymglony.
A byliście wy sforą królewskich ogarów,
Z którymi wyruszałem niegdyś o poranku.
Chwytliwe moje oczy, dużoście widziały
Krajów i miast, wysp i oceanów.
Razem witaliśmy ogromne wschody słońca,
Kiedy szeroki oddech przyzywał do biegu
Po ścieżkach, na których podsychała rosa.
Teraz coście widziały, schowane jest we mnie
I przemienione w pamięć albo sny.
Oddalam się powoli od jarmarku świata
I zauważam w sobie jakby niechęć
Do małpowatych strojów, wrzasków, bicia w bębny.
Co za ulga. Sam na sam, z moim rozmyślaniem
O zasadniczym podobieństwie ludzi
I o drobnym ziarnie ich niepodobieństwa.
Bez oczu, zapatrzonej w jeden jasny punkt,
Który rozszerza się i mnie ogarnia.

Czesław Miłosz

Liście i wiatr

Wiatr: Wichher jestem, wichher srogi...
Z drogi liście! Szybko z drogi!

Liście: Uciekamy, uciekamy...

Choć już wcale sił nie mamy!

Wiatr: Ciągłą, ciągłą mam robotę,
Bo popędzam liście złote...

Liście: Panie wicherze, drogi, miły!

Już nie mamy wcale siły!..

Liść zielony: Panie wicherze, zimny, srogi,
dokąd że tak pędzić mamy?

Liść żółty: I gdzież koniec naszej drogi?..

Wiatr: Uciekajcie!

Liście: Uciekamy!!!

Wiatr: Ze zmęczenia już upadam,
już i ruszać się nie mogę...

Patrzcie liście... tutaj siadam...

Potem... pójdę... w dalszą drogę...

Liść zielony: Posłuchamy głosu twego,

I my się tu układamy...

W ciepłe słońka jesiennego

zasypiamy.

Liście: Zасыpiamy, zасыpiamy...

Zofia Dąbrowska

Niektórzy lubią poezję

Niektórzy –

czyli nie wszyscy.

Nawet nie większość wszystkich ale mniejszość.

Nie licząc szkół, gdzie się musi,

i samych poetów,

będzie tych osób chyba dwie na tysiąc.

Lubią –

ale lubi się także rosół z makaronem,

lubi się komplementy i kolor niebieski,

lubi się stary szalik,

lubi się stawiać na swoim,

lubi się głaskać psa.

Poezję –

tylko co to takiego poezja.

Niejedna chwiejna odpowiedź

na to pytanie już padła.

A ja nie wiem i nie wiem trzymam się tego
jak zbawiennej poręczy.

Wisława Szymborska

Trzy słowa najdziwniejsze

Kiedy wymawiam słowo Przyszłość,
pierwsza sylaba odchodzi już do przeszłości.

Kiedy wymawiam słowo Cisza,
niszczę ją.

Kiedy wymawiam słowo Nic,
stwarzam coś, co nie mieści się w żadnym niebycie.

Wisława Szymborska

Kamyk

kamyk jest stworzeniem
doskonałym

równy samemu sobie
pilnujący swych granic

wypełniony dokładnie
kamiennym sensem

o zapachu który niczego nie przypomina
niczego nie płoszy nie budzi pożądania

jego zapach i chłód
są słuszne i pełne godności

czuję ciężki wyrzut
kiedy go trzymam w dłoni

i ciało jego szlachetne
przenika fałszywe ciepło

– Kamyki nie dają się oswoić
do końca będą na nas patrzeć
okiem spokojnym bardzo jasnym

Zbigniew Herbert

Вимова О, Y

Mrok na schodach. Pustka w domu.

Nie pomoże nikt nikomu.

Ślady twoje śnieg zaproszył,

Żal się w śniegu zawieruszył.

Trzeba teraz w śnieg uwierzyć

I tym śniegiem się ośnieżyć

I ocienić się tym cieniem

I pomilczeć tym milczeniem.

Bolesław Leśmian

Między nami nic nie było

Między nami nic nie było!

Żadnych zwierzeń, wyznań żadnych,

Nic nas z tobą nie łączyło

Prócz wiosennych marzeń zdradnych;

Prócz tych woni, barw i blasków

Unoszących się w przestrzeni,

Prócz szumiących śpiewem lasków

I tej świeżej łąk zieleni;

Prócz tych kaskad i potoków
Zraszających każdy parów,
Prócz girlandy tęcz, obłoków,
Prócz natury słodkich czarów;

Prócz tych wspólnych, jasnych źrójów,
Z których serce zachwył piłó,
Prócz pierwiosnków i powojów
Między nami nic nie było!

Adam Asnyk

Nic dwa razy

Nic dwa razy się nie zdarza
i nie zdarzy. Z tej przyczyny
zrodziliśmy się bez wprawy
i pomrzemy bez rutyny.

Choćbyśmy uczniami byli
najlepszymi w szkole świata,
nie będziemy repetować
żadnej zimy ani lata.

Żaden dzień się nie powtórzy,
nie ma dwóch podobnych nocy,
dwóch tych samych pocałunków,
dwóch jednakich spojrzeń w oczy.

Wczoraj, kiedy twoje imię
ktoś wymówił przy mnie głośno,
tak mi było, jakby róża
przez otwarte wpała okno.

Dziś, kiedy jesteśmy razem,
odwróciłam twarz ku ścianie.

Róża? Jak wygląda róża?
Czy to kwiat? A może kamień?
Czemu ty się, zła godzino,
z niepotrzebnym mieszasz lękiem?
Jesteś – a więc musisz minąć.
Miniesz – a więc to jest piękne.

Uśmiechnięci, wpółobjęci
spróbujemy szukać zgody,
choć różnymi się od siebie
jak dwie krople czystej wody.

Wisława Szymborska

Dwie krople

Lasy płonęły –
a oni
na szyjach splatali ręce
jak bukiety róż

ludzie zbiegali do schronów –
on mówił że żona ma włosy
w których się można ukryć

okryci jednym kocem
szeptali słowa bezwstydne
litanię zakochanych

Gdy było bardzo źle
skakali w oczy naprzeciw
i zamykali je mocno

tak mocno że nie poczuli ognia
który dochodził do rzęs

do końca byli mężni
do końca byli wierni
do końca byli podobni
jak dwie krople
zatrzymane na skraju twarzy

Zbigniew Herbert

Podróż do Krakowa

Jak tylko pociąg ruszył
zaczął wysoki brunet
i tak mówi do chłopca
z książką na kolanach:

– kolega lubi czytać

– A lubię – odpowie tamten –
czas szybciej leci
w domu zawsze robota
tu w oczy nikogo nie kole

– No pewnie macie rację
a co czytacie teraz

– *Chłopów* – odpowie tamten –
bardzo życiowa książka
tylko trochę za długa
w sam raz na zimę

Wesele także czytałem
to jest właściwie sztuka
bardzo trudno zrozumieć
za dużo osób

Potop to co innego
czytasz i jakbyś widział

dobra – powiada – rzecz
prawie tak dobra jak kino

Hamlet – obcego autora
też bardzo zajmujący
tylko ten książkę duński
trochę za wielki mazgaj

tunel
ciemno w pociągu
rozmowa się nagle urwała
umilkł prawdziwy komentarz

na białych marginesach
ślady palców i ziemi
znaczony twardym paznokciem
zachwyty i potępienie

Zbigniew Herbert

Вимова Ł

Kot

Niespodzianka była spora:
wypadł kot z telewizora!
„Dobranocka” była właśnie,
były jakieś bajki, baśnie,
kot się gdzieś wybierał w drogę
i nagle
spadł na podłogę.
Nie wiadomo, co się stało:
może miejsca miał za mało,

może była jakaś szpara,
może bajka była stara,
a może był jakiś błąd
i go nagle kopnął prąd?
Trochę się zachwiała wizja,
dali napis
Telewizja
ukazały się literki:
Przepraszamy za usterki,
pokazali jakieś mapy,
a kot –
spadł na cztery łapy
i rozejrzał się dokładnie:
– Widzę, że tu dosyć ładnie!
Miłe dzieci, pan i pani,
i poduszka na tapczanie...
Mleko jest?
– Jest.
– To wspaniałe,
bo ja tam nie wracam wcale,
bo wiecie, komu jak komu,
lecz kotu –
najlepiej jest w domu.

Franciszek Klimek

Tańcowała igła z nitką

Tańcowała igła z nitką,
igła – pięknie, nitka – brzydko.

Igła cała jak z igielki,
nitce płaczą się supelki.

Igła naprzód – nitka za nią:
– Ach, jak cudnie tańczyć z panią!

Igła biegnie drobnym ścięciem,
a za igłą – nitka biegiem.

Igła górą, nitka bokiem,
igła zerka jednym okiem,

sunie zwinna, zręczna, śmigła.
Nitka szepce: – Co za igła!

Tak ze sobą tańczyły,
aż uszyły fartuch cały!

Jan Brzechwa

Mów do mnie jeszcze... za taką rozmową
tęskniłem lata... Każde twoje słowo
słodkie w moim sercu wywołuje dreszcze –
mów do mnie jeszcze...

Mów do mnie jeszcze... Ludzie nas nie słyszą,
słowa twe dziwnie poją i kołyszą,
jak kwiatem, każdym słowem twym się pieczę –
mów do mnie jeszcze...

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Zasnęły się senne góry
W mgłąwą jesienną oponę –
Słońce nad nimi się pali,
Wyzłaca pola skoszone.

Kurz osiadł na jesionach,
Na brzożach liść się czerwieni –
O smutna godzino rozłąki,
O smutna, cicha jesieni!

Odchodzę, bo czas mnie woła...
Ślad po mnie czyż zostanie?
O góry, o pola skoszone,
O ciche, smutne żegnanie.

Jan Kasprowicz

Uwiedły sad
Przerzegał się szkarłatem.
Liść drgnął i spadł.
Módl się do tęczy za światłem!

Pożółkły klon
Mży w stawie miedzią złudną.
We własny zgon
Uwierzyć mu tak trudno!

Bolesław Leśmian

Dwa wiatry

Jeden wiatr – w polu wiał,
Drugi wiatr – w sadzie grał:
Cichuteńko, leciuteńko,
Liście pieścił i szeleścił,
Mdał...

Jeden wiatr – pędziwiatr!
Fiknął kozła, plackiem spadł,
Skoczył, zawiął, zaszybował,
Świdrem w górę zakolował
I przewrócił się, i wpadł
Na szumiący senny sad,
Gdzie cichutko i leciutko
Liście pieścił i szeleścił
Drugi wiatr...

Sfrunął śniegiem z wiśni kwiat,
Parsknął śmiechem cały sad,
Wziął wiatr brata za kamrata,
Teraz z nim po polu lata,
Gonią obaj chmury, ptaki,

Mkną, wplatają się w wiatraki,
Głupkowate mylą śmigły,
W prawo, w lewo, świst, podrygi,
Dmą płucami ile sił,
Łobuzują, pal je lichy!..

A w sadzie cicho, cicho...

Julian Tuwim

Święta minęły – pustką zawiało
drzewa na białe
rzeki na białe

Wieczność spłynęła
żałość została
wieczność zamarzła
lzy w krę zebrała

Bryła z kryształu
i krew skrzepnięta
ptaki zgłodniałe

to były święta?

Zofia Zarebianka

Вимова L, Ł

O wróbelku Elemelku

Raz wróbelek Elemelek znalazł w polu kartofelek. Nie za duży, nie za mały, do jedzenia doskonały. Lecz kartofle na surowo jeść nieміło i niezdrowo. Znacznie wolą więc wróbelki przypieczone kartofelki.

Skrzesał iskrę Elemelek, suche liście wokół ściele, gałązeczki kładzie blisko i już pali się ognisko [...]

Hanna Łochocka

Żołędzie

Chodzę i zbieram żołędzie.

– A co z tych żołędzi będzie?

– Będzie żołędziowy król
i królowna,

dziewczynka żołędziowa,
żołędziowe talerze i półmiski,
żołędziowe kubki i miski.

Na nich będzie żołędziowa uczta z żołędzi.

Nie wiem tylko, komu
smakować będzie?

– Może dzikom,
gdyby przyszły tu z lasu,
ale dziki pewno
nie mają czasu.

Danuta Gellnerowa

Splątały się naraz myśli, urwały
i spłoszone przypadły.

Świat i serce bowiem ogarnęła cisza,
cisza dobrze znana, głęboka i nieobjęta;
nie cisza nicości i śmierci,
lecz cisza Nadejścia.

Zofia Kossak-Szczucka

Podwaliny

Budowałem na piasku
I zważyło się.
Budowałem na skale
I zważyło się.
Teraz budując zaczął
Od dymu z komina.

Leopold Staff

Liście

Rumieńce lata poblady.
Liść złoty z wiatrem mknie.
I klonom ręce opadły,
i mnie...

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Pomyłka

Rozdzwonił się telefon w galerii obrazów,
rozdzwonił się przez pustą salę o północy;
śpiących, gdyby tu byli, zbudziłby od razu,
ale tu sami tylko bezsenni prorocy,
sami tylko królowie od księżycy bledną
i z tchem zapartym patrzą we wszystko im jedno,
a ruchliwa z pozoru małżonka lichwiarza
akurat w ten dzwoniący przedmiot na kominku,
ale nie, nie odkłada swojego wachlarza,
jak inni pochwycona tkwi na nieuczynku.
Wyniośle nieobecni, w szatach albo nago,
zbywają nocny alarm z nieuwagą,
w której więcej, przysięgam, czarnego humoru,
niż gdyby z ramy zstąpił sam marszałek dworu
(nic zresztą oprócz ciszy w uszach mu nie dzwoni).
A to, że ktoś tam w mieście już od dłuższej chwili

trzyma naiwnie słuchawkę przy skroni
nakręciwszy zły numer? Żyje, więc się myli.

Wisława Szymborska

Powroty

Wrócił. Nic nie powiedział.
Było jednak jasne, że spotkała go przykrość.
Polożył się w ubraniu.
Schował głowę pod kocem.
Podkurczył kolana.
Ma około czterdziestki, ale nie w tej chwili.
Jest – ale tylko tyle, ile w brzuchu matki
za siedmioma skórami, w obronnej ciemności.
Jutro wygłosi odczyt o homeostazie
w kosmonautyce metagalaktycznej.
Na razie zwinął się, zasnął.

Wisława Szymborska

Bóg prosi

Nie powoływać się na niego. Nie handlować nim.
Na partyjnych straganach nie rozwieszać łaski.
Nie używać alibi *Gott mit uns*
dla bezbożnej zbrodni.
Pod jego patronatem
nie odprawiać zła.
Nie wzywać nadaremnie
pokłonu pasterzy.
Nie popychać. Nie trwonić.
Nie palić na stosie.

Ze zwęglonego oka
wypłynęła łza.
Przyjdzie może do was.

O, marna ludzkości,
kiedy będziecie przechodzili
na swój drugi grzech.

Ewa Lipska

Wyznanie

Panie Boże, lubiłem dżem truskawkowy
I ciemną słodycz kobiecego ciała.
Jak też wódkę mrożoną, śledzie w oliwie,
Zapachy: cynamonu i goździków.
Jakiż więc ze mnie prorok? Skądby duch
Miał nawiedzać takiego? Tyłu innych
Słusznie było wybranych, wiarygodnych.
A mnie kto by uwierzył? Bo widzieli
Jak rzucam się na jadło, opróżniam szklanice,
I łakomie patrzę na szyję kelnerki.
Z defektem i świadomy tego.
Pragnący wielkości,
Umiejący ją rozpoznać, gdziekolwiek jest,
A jednak niezupełnie jasnego widzenia,
Wiedziałem, co zostaje dla mniejszych, jak ja:
Festyn krótkich nadziei, zgromadzenie pysznych,
Turniej garbusów, literatura.

Czesław Miłosz

Вимова а, є

Dokąd ptaki lecą w jesieni,
dokąd idą liście spadające,
dokąd odlatują obłoki na niebie,
dokąd odchodzi serce ludzkie,
które żyło w przymierzu z gwiazdami?

Jarosław Iwaszkiewicz

Suma jesieni

Wiedną godziny powolne. Wątleje chwila za chwilą:
To gałąź zatopiona w jesieni. Sunę po niej
Milimetrami smutku. Męcząca, uparta praca.
Strącam sekundy z dnia. Listki z gałęzi strącam.

A co jesienią nazwałem? Wielkie, głębokie westchnienie:
Moje, człowiecze, wzniesione z dna jeziornego chłodnego.
Ręce przez okno zanurzam w jeziorze dnia i jesieni.
Dreszcz po nich skacze. Deszcz kropi. Listki i chwilki strąca.

Julian Tuwim

A i ę

Zabawiano się raz grą,
kto wynajdzie słówka z „ą”.
Jaś napisał słówek rząd,
a więc:

mąka, łąka, prąd,
kął, sąsiadka, bął,
bąbelek.

Nie dał się zawstydzić Felek...

Tak napisał:

Mądry zając,
przed pogonią uciekając,
krążył, krążył pod dąbrową,
w głąb jej umknął
z całą głową...

Staś powiedział: – A ja chcę
znaleźć słówka z samym „ę”.

Więc w zeszycie pisać będę:

Bęc, bęc, bęc, bęc bębni bęben.
Co to będzie, co to będzie,
gdy się złęknie gęś na grzędzie?

...
Udały... się rymy gęsie.
Klasa się ze śmiechu trzęsie.

Roman Pisarski

Cuda miłości

Sonet

Karmię frasunkiem miłość i myśleniem,
Myśl zaś pamięcią i pożądlivością,
Żądzę nadzieją karmię i gładkością.
Nadzieję bajką i próżnym błędzeniem.

Napawam serce pychą z omamieniem.
Pychę zmyślonym weselem z śmiałością.
Śmiałość szaleństwem pasę z wyniosłością.
Szaleństwo gniewem i złym zajątrzeniem.

Karmię frasunek płaczem i wzdychaniem,
Wzdychanie ogniem, ogień wiatrem prawie,
Wiatr zasię cieniem, a cień oszukaniem.

Kto kiedy słyszał o takowej sprawie,
Że i z tym o głód cudzy się staraniem
Sam przy tej wszytkiej głód ponoszę stawie.

Jan Andrzej Morsztyn

Szedł powłócząc ciężko nogami i czuł się bardzo nieszczęśliwy. Gdy tak wędrował przez łąkę, w pewnym momencie ujrzał wyłaniającą się z mgły białą jakąś postać. Przecież to gąsior! Cały i zdrów, i tak szczęśliwy, że znalazł wreszcie drogę do swoich! Zabłądził wśród mgły i błakał się przez cały dzień po łące. Uszczęśliwiony chłopiec objął go za szyję i prosił, aby się odtąd miał na baczności. A gąsior przyrzekł mu święcie, że nigdy więcej tego nie uczyni.

wg *Selmy Lagerlöf*

Na księżowskich łąkach kwiaty modlą się nieustannie. Modlą się te wszystkie kwiatki świętej Małgorzatki i dzwoneczki świętego Rocha oraz zwyczajne, żółte mniszki. Od ciągłych modlitw ciała mniszków stają się coraz mniej materialne, coraz mniej żółte, coraz mniej konkretne, aż w czerwcu zmieniają się w subtelne dmuchawce. Wtedy Bóg, wzruszony ich pobożnością, wysłał ciepłe wiatry, które zabierają dmuchawcowe dusze mniszków do nieba.

Olga Tokarczuk, „Prawiek i inne czasy”

Вимова Ї, CZ

Dobrywieczór

Dobrywieczór! on dla mnie najśłodszym życzeniem;
Nigdy, czy to przed nocą dzieli nas zaporą,
Czyli mię ranna znowu przywołuje pora,
Nie żęgnam się ni witam z takim zachwyceniem,

Jak w tę chwilę, wieczornym ośmielony cieniem;
Ty nawet, milczeć rada i płonić się skora,
Gdy usłyszysz życzenie dobrego wieczora,
Żywszym okiem, głośniejszym rozmawiasz westchnieniem.

Niechaj dzieńdobry wschodzi tym, co społem żyją,
Objasniać pracę, która ich ręce jednoczy;
Dobranoc niech szczęśliwych kochanków otoczy,

Gdy z rozkoszy kielicha trosk osłodę piją;
A tym, co się kochają i swą miłość kryją,
Dobrywieczór niech przyćmi zbyt wymowne oczy.

Adam Mickiewicz

do ciebie
poprzez czas
czasem tak blisko
że dotykam

nie wiem
gdzie się kończy pamięć
a zaczyna rzeczywistość

zegar mego ciała
zaciął się
uparcie wraca
do chwil
już okrzepłych
we wnętrzu drzew

we mnie
czas nie potrafi zastygnąć
toczy się
poprzez krew

Halina Poświatowska

Wieża

Wieża ma pięćdziesiąt łokci w dół i tyleż w niebo. W lochu pod wieżą siedzi człowiek. Król przywiązał go do sumienia łańcuchem. Po pięknym życiu liczy dni, ale nie czeka.

Na szczycie wieży mieszka astronom. Król kupił mu lunetę, aby przywiązać go do wszechświata. Astronom rachuje gwiazdy, ale nie boi się. Ten na górze i ten niziutko zasypiają pełni liczb.

Dlatego rozumieją się. Nie mają gołębia ale za to czarny kot nosi wiadomości z lochu na szczyt.

– Przybył jeden dzień – mówi astronomowi.

A do zbrodniarza:

– Urodziła się gwiazda.

Wszyscy trzej mają zielone oczy.

Od tego wypatrywania, nie od nadziei.

Zbigniew Herbert

Вимова CZ, Ć, Ś, Ź, DŹ

zaszeptała noc: dobranoc
zaszeleściła
a w gałęziach **dz**ikiego bzu
spały **c**icho zwiniełe paki
nie budźmy ich – szepnęłam
i dałam ci znak powiekami
że pocałunki właśnie wzeszły
na świeżo zamiecionym niebie

Halina Poświatowska

Czereśnie

Rwałem **d**ziś rano **cz**ereśnie,
Ciemnoczerwone **cz**ereśnie,
W ogrodzie było **ć**wierkliwie,
Słonecznie, rośnie i **w**ześnie.

Gałęzie, jak opryskane
Dojrzała wiśni jagoda,
Zwieszały się, omdlewając,
Nad stawu odniebną wodą.

Zwieszały się, omdlewając,
I myślą tonały w stawie,
A plamki słońca migały
Na lśniącej, soczystej trawie.

Julian Tuwim

Tajemnica

Nikt nas nie widział – chyba te **ć**my,
Co puszyścieją w przelocie.

I tak nam słodko, że tylko – my
Wiemy o naszej pieszczocie.

Młodsza twa siostra, zrywając wrzos,
Śledziła szept nasz daleki...
I mówiąc z nami, ucisza głos –
A milknąc – spuszcza powieki.
I po ogrodzie mknie wzdłuż i wszerz,
Zaprzepaszczone w swym śpiewie!
I tak nam słodko, że ona też
Wie o tym, o czym nikt nie wie...

Bolesław Leśmian

Po co tyle świec nade mną, tyle twarzy?
Ciału memu już nic złego się nie zdarzy.

Wszyscy stoją, a ja jeden tylko leżę –
Żal nieszczerzy, a umierać trzeba szczerze.

Leżę właśnie zapatrzony w wieńców liście,
Uroczyście – wiekuiście – osobiście.

Śmierć, co ścichła, znów zaczyna w głowie szumieć,
Lecz rozumiem, że nie trzeba nic rozumieć...

Tak mi ciężko zaznajamiać się z mogiłą,
Tak się nie chcę być czymś innym, niż się było!

Bolesław Leśmian

O tłumaczeniu wierszy

Jak trzmiel niezgrabny
siadł na kwiecie
aż zgięła się łodyga wiotka
przeciska się przez rzędy płatków
podobnym słownikowym kartkom

do środka dąży
gdzie aromat i słodycz jest
i choć ma katar
i brak mu smaku
jednak dąży
aż bije głową
w żółty słupek
i tu już koniec
trudno wniknąć
przez kielich kwiatów
do korzeni
więc trzmiel wychodzi
bardzo dumny
i głośno brzęczy:
byłem w środku
tym zaś
co mu nie całkiem wierzą
nos pokazuje
z żółtym pyłem

Zbigniew Herbert

Pokój 2000 jest pusty, łóżko pogniezione, trochę śmieci i gorzki zapach czyjś pośpiechu, przewracania się na łóżku, gorączkowego pakowania. Ten ktoś musiał wyjechać wcześniej rano, zapewne śpieszył się na lotnisko, może na dworzec. Moim zadaniem jest usunięcie śladów jego obecności z łóżka, dywanu, szaf, szafeczek, łazienki, tapet, popielniczki, powietrza. To wcale nie jest proste. Nie wystarczy zwykłe sprzątanie. Resztki zostawionej tu osobowości poprzedniego gościa trzeba zwalczyć swoją bezosobowością. Po to jest Przemiana. Resztki odbić tamtej twarzy w lustrze nie tylko muszą zetrzeć szmatką, ale także zapełnić lustro moją biało-różową beztwarzowością.

Olga Tokarczuk, „Numery”

Prima aprilis

Czerwony Kopciuszek,
Jaś, Brzydkie kociątko,
Małgosia z zapalkami
i w butach Kaczątka,
Śnieżka na ziarnku grochu,
Księżniczka z zapalkami,
Śpiąca sierotka Marysia,
Kapturek z Krasnoludkami,
kruk z koszykiem dla babci,
wilk z serem w dziobie i lis
przywitani wesoło
i hucznie – prima aprilis.
Tańczyli aż do rana
i pogubili się właśnie.
Może im pomożecie
Odnaleźć właściwe baśnie?

Emilia Waśniewska

Chrząszcz brzmi w trzcinie w Trzebrzeszynie,
Strąca skrzydła z dżdżu,
A trzmiel w puszczy tuż przy Pszczynie,
Straszny wszczyną szum.
Mąż gzęgżółki w chaszczach trzeszczy,
W krzakach drzemie kszyk.
A w Trzemesznie straszny jeszcze
Wytrzeszcz oczu strzyg.

(z piosenki-ćwiczenia dla obcokrajowców)

Вимова різних звуків

Niełatwa słów wymowa.
Ha, trudna na to rada,
jeszcze trudniejsze słowa,
gdy się je w całość składa.

Spójrz w przestrzeń w brzasku zorzy –
wrze życiem, skrzy srebrzyście,
zaś w drzewach wietrzyk hoży
splątane czesze liście.

Z otchłani tchła mgła obła,
czchnął trznadel, pstrąg głąb pruje.
Wybrnęła wydra z brodła,
dżdżownica źdźbło dżdżu żuje.

Chrząszcz pszczole wstrząsł w szczelinie.
Mdła pchła pchłę pchnęła w popiół.
Trwożliwie brzmiał trzmiel w trzcinie,
Półki swego nie dopiął.

I ty też dopnij, chociaż
słów kształty krztuszą krtanie.
Co jednak umiesz – pokaż,
włóż je w płynne zdanie.

Wojciech Bronowski

Dzwoneczek

Liliowy dzwoneczek
na melodycznej linii lata
źdźble zielonym
kryształek lży
szlachetna

bezinteresowność

nuta

Sensu

Mira Kuś

Szycie

O, Leokadio

– to pan Zenek

podśpiewuje naprawiając

moją starą

maszynę do szycia.

I do mnie: – Tyle książek...

Pani się marnuje.

– Mniej czytania więcej szycia? –

sonduję delikatnie.

Pani to ma dowcip – odpowiada

pan Zenek i mruczy: – Całkiem jeszcze niezły

ten panin Singer. Śmieję się cicho,

wzdycham: – Ach, szycie, szycie...

Mira Kuś

Ptasie radio

Halo, halo! Tutaj ptasie radio w brzozowym gaju,

Nadajemy audycję z ptasiego kraju.

Proszę, niech każdy nastawi aparat,

Bo sfrunęły się ptaszki dla odbycia narad:

Po pierwsze – w sprawie,

Co świtem piszczy w trawie?

Po drugie – gdzie się

Ukrywa echo w lesie?

Po trzecie – kto się

Ma pierwszy kapać w rosie?

Po czwarte – jak

Poznać, kto ptak,

A kto nie ptak?

A po piąte przez dziesiąte
Będą ćwierkać, świstać, kwilić,
Pitpilitać i pimpilić
Ptaszki następujące:

Słowik, wróbel, kos, jaskółka,
Kogut, dzięcioł, gil, kukułka,
Szczygieł, sowa, kruk, czubatka,
Drozd, sikora i dzierlatka,
Kaczka, gąska, jemioluszką,
Dudek, trznadel, pośmičiuszka,
Wilga, zięba, bocian, szpak
Oraz każdy inny ptak.
Pierwszy – słowik

Zaczął tak:

„Halo! O, halo lo lo lo lo!

Tu tu tu tu tu tu tu

Radio, radijo, dijo, ijo, ijo

Tijo, trijo, tru lu lu lu lu

Pio pio pijo lo lo lo lo lo

Plo plo plo plo plo halo!”

Na to wróbel zaterlikał:

„Cóż, to znowu za muzyka?

Muszę zajrzeć do słownika,

By zrozumieć śpiew słowika.

Ćwir ćwir świrk!

Świr świr ćwirik!

Tu nie teatr

Ani cyrk!

Patrzcie go! Nastroszył piórka!

I wydziera się jak kurka!

Dość tych arii, dość tych liryk!

Ćwir ćwir czyrik,

Czyr czyr ćwirik!”

I tak zaczął ćwirzyć, świkać,

Ćwierkać, czyrkać, czykczyrikać,

Że aż kogut na patyku
Zapiał gniewnie: „Kukuryku!”
Jak usłyszysz to kukułka,
Wrzaśnie: „A to co za spółka?
Kuku-ryku? Kuku-ryku?
Nie pozwalam, rozbójniku!
Bierz, co chcesz, bo ja nie skapię,
Ale kuku nie ustapię.
Ryku – choć do jutra skrzecz!
Ale kuku – moja rzecz!”
Zakukała: kuku! kuku!
Na to dzięcioł: stuku! puku!
Czajka woła: czyjaś ty czyjaś?
Byłaś gdzie? Pilaś co? Pilaś, to wylaż?
Przepióreczka: chodź tu! Pójdź tu!
Masz co? Daj mi! rzuć tu! rzuć tu!

I od razu wszystkie ptaki
W szczebiot, w świergot, w zgiełk – o taki:
„Daj tu! Rzuć tu! Co masz? Wiórek?
Piórko? Ziarnko? Korek? Sznurek?
Pójdź tu, rzuć tu! Ja ćwierć i ty ćwierć!
Lepię gniazdko, przylep to, przytwierdź!
Widzisz go! Nie dam ci! Moje! Czyje?
Gniazdko ci wije, wije, wije!
Nie dasz mi? Takiś ty? Wstydz się, wstydz się!”
I wszystkie ptaki zyczęły bić się.
Przyfrunęła ptasia milicja
I tak się skończyła ta leśna audycja.

Julian Tuwim

Wiosenno

TARAS koTARA S TARA raZ
biAłe pAnny
poezjAnny
poezOwią poezAwią

poezYjne poezOSny
MAKI na haMAKI na sOSny
rOŚnym pełnowiOSnym rAnem
poezAwią poezOwią
pierwsze
szesnastoLEtnie LEtnie
naIWne dziIWne wiersze
kłOSy na włOSy bOSO na rOSy
z brUZDy na brUZDy jAZDy bez UZDY
słOńce uLEwa zaLEwa na LEwo
na LEwo na LEwo na LEwo prOSTo
OSTy na mOSTy krOST wodorOSTy
tuPOTY koPYT z łoPOTem oPADł
oPADł i łoPOT i łoPOT i POT.

Bruno Jasiński

Na rzece

na rzece rzec ce na cerze mrze
pluski na bluzki wizgi
w dalekie lekkie dale że
poniosło wiosłobryzgi

o trawy tarów żyrafy raf
ren cerę chore o ręce
na stawie ta wie na pawie staw
o trące tren terence

na fale fal len na leny lin
nieczułem czułem czułem
od doli dolin do Lido lin
zaniósł wiosła mułem

Bruno Jasiński

Urodziny

Tyle naraz świata ze wszystkich stron świata:
moreny, mureny i morza i zorze,
i ogień i ogon i orzeł i orzech –
jak ja to ustawię, gdzie ja to położę?
Te chaszczę i paszczę i leszczę i deszczę,
bodziszki, modliszki – gdzie ja to pomieszczę?
Motyle, goryle, beryle i trele –
dziękuję, to chyba o wiele za wiele.
Do dzbanka jakiego ten łopian i łopot
i łubin i popłoch i przepych i kłopot?
Gdzie zabrać kolibra, gdzie ukryć to srebro,
co zrobić na serio z tym żubrem i zebra?
Już taki dwutlenek rzecz ważna i droga,
a tu ośmiornica i jeszcze stonoga!
Domyślam się ceny, choć cena z gwiazd zdarta –
dziękuję, doprawdy nie czuję się warta.
Nie szkoda to dla mnie zachodu i słońca?
Jak ma się w to bawić osoba żyjąca?
Na chwilę tu jestem i tylko na chwilę:
co dalsze przeoczę, a resztę pomylę.
Nie zdąże wszystkiego odróżnić od próżni.
Pogubię te bratki w pośpiechu podróznym.
Już choćby najmniejszy – szalony wydatek:
fatyga łodygi i listek i płatek
raz jeden w przestrzeni, od nigdy, na oślep,
wzgardliwie dokładny i kruchy wyniośle.

Wisława Szymborska

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Bąk Piotr*. Gramatyka języka polskiego. Zarys popularny. – Warszawa, 1977.
2. *Benni Tytus*. Fonetyka opisowa języka polskiego. – Wrocław, 1959.
3. *Bronowski Wojciech, Zgierski Ryszard*. Niełatwa słów wymowa. – Łódź, 1981.
4. *Dłuska Maria*. Fonetyka polska: Articulacje głosek polskich. – Warszawa – Kraków, 1986.
5. *Karczmarczuk Barbara*. Wymowa polska z ćwiczeniami. – Lublin, 1987.
6. *Lombardo Mirosława*. Przewodnik po starannej polszczyźnie z ćwiczeniami. – Warszawa, 1988.
7. *Lubaś Władysław, Urbańczyk Stanisław*. Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej. – Kraków – Katowice, 1994.
8. *Mazur Krystyna*. Ćwiczenia artykulacyjne dla spikerów i dziennikarzy. – Warszawa, 1982.
9. *Nagórko Alicja*. Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem). – Warszawa, 2000.
10. Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Pod red. Andrzeja Markowskiego. Warszawa, 1999.
11. *Ostaszewska Danuta, Tambor Jolanta*. Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego. – Warszawa, 2001.
12. Polszczyzna płata nam figle. Poradnik językowy dla każdego / Pod red. Jerzego Podrackiego. – Warszawa, 1993.
13. Prawidła poprawnej wymowy polskiej / Oprac. Zenon Klemensiewicz, uzupełn. Stanisław Urbańczyk. – Kraków, 1995.
14. Słownik wymowy polskiej / Pod red. Mieczysława Karasia i Marii Madejowej. – Warszawa – Kraków, 1977.
15. *Strutyński Janusz*. Gramatyka polska. – Kraków, 1998.
16. *Wierzchowska Bożena*. Wymowa polska. – Warszawa, 1971.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Графічна система польської мови. Польський алфавіт.....	4
Голосні <i>a, u, e</i> . Приголосні <i>p, b, d, t, s, z, sz, ź, c, dz, dź, f, w, k, g, h (ch), m, n, r</i>	5
Голосні <i>o, y, i</i>	6
Звук <i>j</i>	9
Дифтонги <i>ai, ei</i>	11
Збіг голосних та приголосних.....	11
Звуки <i>ł, l (l')</i>	12
Приголосні <i>ź (rz), sz; dz, dź, cz</i> . Сполучення <i>drz, szcz, źdź, dźdź</i> ...	16
Приголосні <i>ś, ź, ć, dź, ń</i>	20
Носові голосні <i>a, e</i>	24
Особливості вимови <i>ń</i> та <i>n</i>	28
Вимова слів іншомовного походження.....	31
Уподібнення приголосних за дзвінкістю – глухістю	33
Уподібнення приголосних за місцем творення та за м'якістю ...	35
Уподібнення на стику слів.....	36
Спрощення груп приголосних	37
Підсумкові вправи на уподібнення і спрощення	38
Наголос.....	41
Додаток.....	51
Вимова <i>o</i>	51
Вимова <i>u</i>	58
Вимова <i>o, y</i>	61
Вимова <i>ł</i>	65
Вимова <i>l, ł</i>	70
Вимова <i>a, e</i>	73
Вимова <i>ć, cz</i>	76
Вимова <i>cz, ć, ś, ź, dź</i>	78
Вимова різних звуків.....	82
Рекомендована література.....	88